

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

**Využití praktických činností pro rozvíjení jemné
motoriky dětí s různými dysfunkcemi**

Marie Valentová

Katedra školní a sociální pedagogiky
Vedoucí práce: Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.
Studijní program: Vychovatelství
Studijní obor: Vychovatelství

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Využití praktických činností pro rozvíjení jemné motoriky dětí s různými dysfunkcemi vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

30.března 2011

.....
podpis

Na tomto místě chci poděkovat Doc. Ing. Jitce Vodákové, CSc. za cenné rady a odborné vedení mé bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat panu řediteli PhDr. Pavlu Ostapovi, za vstřícnost a umožnění provedení praktické části bakalářské práce.

.....

podpis

NÁZEV:

Využití praktických činností pro rozvíjení jemné motoriky dětí s různými dysfunkcemi

AUTOR:

Marie Valentová

KATEDRA:

Katedra školní a sociální pedagogiky

VEDOUCÍ PRÁCE:

Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

ABSTRAKT:

Bakalářská práce si klade za cíl ověřit, zda pravidelným procvičováním praktických činností dochází u dětí s různými dysfunkcemi k rozvoji jemné motoriky. Teoretická část seznamuje čtenáře s dysfunkcemi, jejich příčinami a projevy. Popisuje vývoj jemné motoriky a její rozvoj při praktických činnostech. Praktická část přibližuje čtenáři popis činností ke zlepšení jemné motoriky, průběh výzkumu a hodnocení kontrolních testů, zda praktické činnosti mají vliv na rozvíjení dovedností. Potvrdilo se kladné působení pravidelných nebo opakovaných činností na rozvoj jemné motoriky dětí s dysfunkcemi. Zaměstnávání dětí také ovlivnilo jejich chování, děti se zklidnily.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Jemná motorika, dysfunkce, poruchy učení, praktické činnosti, rozvíjení dovedností.

TITLE:

Use of practical activities to develop fine motor skills dysfunction of children with different

AUTHOR:

Marie Valentová

DEPARTMENT:

Department of School Education and Social

SUPERVISOR:

Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

ABSTRACT:

In this bachelor work my target was to verify whether development of children fine dynamics regular practise of practical skills leads to development of children fine dynamics. The theoretical part tell us about various konds of dysfunctions, theis cause and demonstration. Further, it describes the progres sof fine dynamics and its developement during practical skills. The practical part brings information about fine dynamics improvement, the research and results of the test, to investigate whether the practical activities influece the development of practical skills. The positive influence of regular or repeated activities was proved to affect the development of fine dynamics of childern with dysfunctions. Involving childern also had effect on their behaviaor, the childern calmed down.

KEYWORDS:

Fine motor skills, dysfunction, learning dyfficulties, practical activies, skill development.

OBSAH

ÚVOD	7
1 TEORETICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	9
1.1 DYSFUNKCE	9
1.1.1 Vymezení pojmu dysfunkce a typy dysfunkcí	9
1.1.2 Příčiny vzniku dysfunkce	13
1.1.3 Formy příznaky dysfunkcí (projevy)	14
1.1.4 Prevence vzniku dysfunkcí	19
1.1.5 Možnosti náprav a terapie dysfunkcí	20
1.2 JEMNÁ MOTORIKA	22
1.2.1 Přirozený vývoj jemné motoriky ruky	22
1.2.2 Výtvarný projev a grafomotorika	25
1.2.3 Rozvoj jemné motoriky při praktických činnostech	28
1.3 DIDAKTIKA PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ A HER	33
1.3.1 Didaktické zásady.....	33
1.3.2 Metody pro zlepšení motoriky uplatňující se při práci s dětmi.....	34
1.3.3 Pracovní a výtvarné techniky vhodné k procvičování jemné motoriky.....	36
1.3.4 Hry pro rozvoj jemné motoriky.....	40
2 PRAKTICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	43
2.1 Cíl práce a hypotézy	43
2.1.1 Cíl práce a úkoly	43
2.1.2 Hypotézy	43
2.2 METODIKA PRÁCE	44
2.2.1 Vytvoření programu kroužku, jeho realizace a hodnocení	44
2.2.2 Vytvoření cílové skupiny dětí pro výzkumné šetření	45
2.2.3 Zpracování a vyhodnocování testových úloh zařazených do pretestu a posttestu	45
2.3 CHARAKTERISTIKA PRACOVNÍHO MÍSTA A ÚČASTNÍKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	47
2.3.1 Charakteristika pracovního místa	47
2.3.2 Charakteristika cílové skupiny dětí	48
2.4 VÝSLEDKY A JEJICH HODNOCENÍ.....	50
2.4.1 Výsledky testování dětí	50
2.4.2 Program kroužku a příklady zpracovaných námětů	64
2.4.3 Kazuistiky dětí	73
2.5 SOUHRN, HODNOCENÍ HYPOTÉZ	80
ZÁVĚR	82
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	84
PŘÍLOHY	88

ÚVOD

Vzdělávání dětí s různými typy dysfunkcí je v dnešní době téma, které stojí v popředí zájmu odborné veřejnosti. Jednou z významných oblastí, kterou je třeba u těchto dětí rozvíjet, je bezesporu oblast jemné motoriky. Nedostatečně rozvinutá jemná motorika nejen ovlivňuje práci dítěte v některých vyučovacích předmětech, ale zasahuje i do činností konaných v jeho osobním životě. Je důležité již od počátku života dítěte věnovat zvláštní pozornost vývoji pohybů ruky, která je nejen ukazatelem vývoje dítěte, ale i předpokladem k nabývání nových zkušeností z okolního světa.

Od roku 1999 pracuji jako vychovatelka ve školní družině a setkávám se s dětmi, u kterých jsou některé dysfunkce diagnostikovány.

Mým cílem je ověřit si, zda soustavné procvičování různých činností, které mají vliv na rozvoj jemné motoriky, vede ke zlepšení jemné motoriky dětí s různými dysfunkcemi.

V první kapitole se věnuji charakteristice pojmu dysfunkce, vysvětluji pojem, snažím se objasnit příčiny vzniku. Popisuji příznaky různých dysfunkcí, jako jsou specifické poruchy učení (SPU), specifické poruchy učení a chování (SPUCH), a dětí mající poruchy pozornosti (ADD) a poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou (ADHD), jejich možnou prevencí. Druhá část pojednává o vývoji jemné motoriky, pohybovém vývoji při různých činnostech. Nesmíme opomenout, že hra je nejpřirozenější forma osvojování návyků potřebných pro každodenní činnosti. Přibližuji rozvoj grafomotoriky. Hlavní částí by se dala nazvat podkapitola o rozvoji jemné motoriky při praktických činnostech. Zde se snažím představit nejzákladnější činnosti vhodné k rozvíjení jemné motoriky.

Druhá kapitola je zaměřena na využití praktických činností pro rozvíjení jemné motoriky. Je zde určen cíl práce a metody používané k jeho dosažení. Dále zde charakterizují místo výzkumu a cílovou skupinu, která se na výzkumu podílela. Nabízím různé metody k reedukaci, jejich návody na využití v praxi. Práce obsahuje ověřování vlastního výzkumu v praxi, které se konalo formou pozorování dětí při různých činnostech a ověřováním různých motorických a grafomotorických dovedností pomocí nestandardizovaných testů.

V závěru práce srovnávám a vyhodnocuji různé testy, které se konaly se stejnou cílovou skupinou, ale v rozmezí pěti měsíců. Je provedeno vyhodnocení, zda byl vliv vybraných činností procvičování úspěšný z hlediska zlepšení funkce jemné motoriky. Při zpracování své práce jsem se opírala o poznatky z odborné literatury, časopisů, internetových zdrojů zaměřených na danou problematiku a ze své dosavadní praxe.

1 TEORETICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1.1 *Dysfunkce*

1.1.1 Vymezení pojmu dysfunkce a typy dysfunkcí

V naší společnosti byly, jsou a budou děti, které se bohužel narodily s různými poruchami, defekty a odchylkami. Poslední dobou těchto dětí přibývá a je potřeba jim věnovat zvýšenou péči. Jedná se často o děti, s různým typem dysfunkcí.

Dysfunkce je jakákoliv porucha funkční činnosti, kdy je daná činnost nefunkční, či neodpovídající. Například chování je neodpovídající přiměřeně cíli či situaci (Matějček, 2005).

Mezi nejznámější poruchy patří dětská mozková. DMO (dětská mozková obrna). Vzniká většinou minimálním poškozením CNS (centrální nervová soustava) v raných vývojových obdobích – v době před narozením, při porodu a také i časně po porodu. Může se zde projevit i vliv genetických odchylek, může jít o kombinaci uvedených vlivů nebo i o opožděný vývoj CNS – pozdější zrání.

Tato porucha způsobuje různé odlišnosti v chování a jednání dítěte.

Jde o projevy vrozené, za které dítě nemůže a samo je z počátku těžko ovlivní. Můžeme ho ale vhodnými výchovnými způsoby ovlivňovat a koordinovat.

Určení této diagnózy vždy náleží odborníkům – psychologům, speciálním pedagogům nebo psychiatrům v pedagogicko psychologických poradnách, zdravotních zařízeních nebo speciálně pedagogických centrech.

Od dříve obecně užívaného pojmu lehká mozková dysfunkce (LMD) již odborníci v oblasti psychologie a pedagogiky upustili a používají pojem ADHD (attention deficit hyperactivity disorder), který vyjadřuje poruchu pozornosti spojenou s hyperaktivitou. Dále se můžeme setkat s termínem ADD (attention deficit disorder), který označuje poruchu pozornosti bez hyperaktivity (Vymazalová, 2011).

Souhrnné označení pro celou řadu projevů dítěte na bázi strukturálních změn CNS, jež se odchylojí od běžné normy a jeví se jako nezvyklé a zvláštní (nápadně nerovnoměrný

vývoj intelektových schopností, nápadnosti a poruchy v dynamice psychických procesů, hyperaktivita až hypoaktivita, nesoustředěnost, malá vytrvalost, impulsivita, překotnost, výkyvy nálad a duševní výkonnosti, tělesná neobratnost, poruchy vnímání aj.), synonymem je též výraz „lehká dětská encefalopatie – LDE“ či specifické poruchy učení a chování (SPUCH).

Specifické poruchy učení jsou souhrnným označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání. Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají dysfunkci centrálního nervového systému. Když se porucha učení může vyskytovat souběžně s jinými formami postižení (jako například smyslové vady, mentální retardace, sociální a emocionální poruchy) nebo souběžně s jinými vlivy prostředí (například kulturní zvláštnosti, nedostatečná nebo nevhodná výuka, psychogenní činitelé), není přímým následkem takových postižení nebo nepříznivých vlivů (Matějček, 1994, s. 24).

Žáci se specifickými poruchami učení (dále jen žáci s SPU) a chování (žáci s SPUCH) netvoří stejnorodou skupinu. Při vzdělávání žáků s SPU si musíme uvědomit, že se jednotlivé projevy mohou kombinovat.

Poruchy chování lze charakterizovat jako odchylku v oblasti socializace, kdy jedinec není schopen respektovat normy chování na úrovni odpovídající jeho věku a úrovni svých rozumových schopností. Pojem poruchy je velmi široký a patří k nim zejména tyto formy:

- chování odlišné pro svou nápadnost, nepřiměřenost, zvláštnost, často hodnocené jako psychická porucha
- chování nepřizpůsobivé, které je vyjadřováno nespolupráci a neposlušností, je vyvoláváno většinou poruchou vztahu mezi rodičem, učitelem, vychovatelkou
- chování závadné, nepřijatelné v rozporu s normami chování, považováno za osobní vlastnost dítěte

Předpona dys – znamená zeslabení, porucha. (Hartl, 1993). Například dysfunkce je špatná, deformovaná funkce. Z hlediska vývoje znamená dysfunkce funkci neúplně vyvinutou, zatímco afunkce je ztráta funkce již vyvinuté. Druhá část názvu je přejata z řeckého označení činností, které jsou postiženy.

Dyslexie – porucha čtení

Je nejvýznamnějším pojmem z celé skupiny poruch učení. Začalo se o ní hovořit nejdříve, protože nejnápadněji ovlivňovala školní úspěšnost dítěte. Jak uvádějí starší definice, při této poruše je úroveň čtení výrazně nižší než všeobecná inteligence.

Dysgrafie – porucha psaní

Často bývá zahrnuta pod pojem dyslexie. Postihuje písemný projev, který bývá nečitelný, dítě si obtížně pamatuje písmenka, obtížně je napodobuje.

Dysortografie – porucha pravopisu

Často se vyskytuje společně s dyslexií a dysgrafií. Děti s touto poruchou bývají označovány jako děti s dyslexií. Porucha nepostihuje celou oblast gramatiky, týká se pouze tzv. specifických dysortografických jevů. Děti s touto poruchou nejčastěji zaměňují krátké a dlouhé samohlásky, nerozlišují slabiky dy-di, ty-ti, ny-ni, vynechávají, přidávají, zaměňují písmena či celé slabiky.

Dyskalkulie – porucha matematických schopností

Projevuje se mimo jiné obtížemi v orientaci na číselné ose, záměnami číslic (například 6 – 9), záměnami čísla (například 2008 – 2800), neschopností provádět matematické operace (sčítání, odčítání, násobení, dělení), v prostorové a pravolevé orientaci (Zelinková, 1994).

Dyspinxie – porucha kreslení

Projevuje se nápadně nízkou úrovní kreseb, charakterizuje dyslektiky ze skupiny encefalopatické i hereditární. Vidíme zde velmi často stejnou neobratnost v zacházení s tužkou při kreslení jako při psaní, křečovité tvrdé tahy a trvalou nejistotu. Má-li dítě nakreslit dům, vyjde mu z toho chudá, schématická směs nedokonalých tvarů – nedovede přenést svoji představu utvořenou v trojrozměrném prostoru na plochu papíru. Nedovede však ani napodobit kresebně určité sestavy čar nebo ploch.

Celý kreslený projev dítěte je nápadně primitivní, někdy až bizarní a ukazuje do jaké míry je jeho názorová orientace porušena.

Tyto obtíže v kreslení se ovšem zpravidla nevyskytují samostatně, ale tvoří součást syndromu mozkových dysfunkcí. Je jedním z jejich nejčastějších příznaků (Matějček, 1988).

Dyspraxie – porucha plánování pohybu

Jedná se o částečné snížení schopnosti a dovednosti vykonávat obratně složitější úkoly, neobratnost vizuomotorické aktivity, poruch a postihuje proces osvojování, plánování a provádění volných pohybů. Jsou zde i poruchy koordinace. Děti s dyspraxií mohou mít i řečové poruchy (verbální dyspraxie).

Dyspraxie je specifická vývojová porucha motorických funkcí. Postihuje děti s průměrnou i nadprůměrnou inteligencí. Pohybové schopnosti jsou u dětí s dyspraxií nižší než odpovídá jejich věku. Mají potíže při osvojování komplexních pohybových dovedností. Dyspraxie není porucha pohyblivosti kloubů, jejím základem jsou poruchy vnímání tělesného schématu (body-map), poruchy ve vnímání a zpracování kinestetických, taktilních a nestabilních podnětů. Hrubá motorika je ve vývoji opožděná a dítě má problémy v nápodobě viděných pohybů. Hrubá motorika představuje pohyby celého těla, pohyby velkých svalových skupin, jako jsou chůze, chůze do a ze schodů se střídáním nohou, běhání, skákání, plavání, atd. Následně si obtížně osvojuje úkoly vyžadující jemnou motoriku, jako jsou psaní, šití, zapínání knoflíků, zavazování tkaniček, hra s míčem (rukama i nohama). Dítě trpící touto poruchou je často označováno za neobratné, nemotorné či nešikovné.

Dyspraxie je obvyklou příčinou nemotornosti. Existují čtyři typy nemotornosti, každá spojená s jiným problémem:

- dyspraxie – porucha plánování pohybu
- agnozie – potíže s lokalizováním pozice těla (části těla)
- vizuálně-prostorová vada – poruchy orientace (levá – pravá, orientace v mapě)
- nízký tonus – odpor svalů při pohybu (uvolněné) (Selikowitz, 2000).

Podobně jako dyslexie, dysortografie, dysgrafie a dyskalkulie patří i dyspraxie mezi specifické vývojové poruchy. Všechny uvedené poruchy se mohou vyskytovat samostatně, často se však navzájem kombinují.

Děti s dyspraxií hlavně když mají i symptomy dyslexie, jsou často vyčleněny z kolektivu, nebo dokonce šikanovány. Děti s uvedenými potížemi mají často nedostatek sebevědomí, často jsou vystresované a nešťastné.

Výše uvedené označení se však pro rodiče takto postižených dětí stává stále méně společensky únosné, neboť evokuje mylnou představu jakéhosi poškození mozkových buněk (ve skutečnosti problém spočívá v narušeném přenosu vzruchů – informací).

Proto se v současnosti pro tyto potíže užívá několik dalších názvů, vycházejících spíše z projevů poruchy než z jejich příčin:

SPU – specifické poruchy učení

SPUCH – specifické poruchy učení a chování

ADHD – (Attention Deficit Hyperaktivity Disorder) hyperaktivita spojená s poruchou pozornosti

ADD – (Attention Deficit Disorders) poruchy pozornosti (Munden, Arcelus, 2002).

1.1.2 Příčiny vzniku dysfunkce

Předpokládáme, že ADD je dědičná porucha.

Existuje celá řada teorií, jež se snaží odhalit příčiny, které se ve svém důsledku projevují jako poruchy. Teorie lze odlišit podle toho, z jakých pozic vycházejí.

Vyjdeme-li z jevové stránky, pak zřejmě budeme nacházet příčiny v poruchách vnímání, v poruchách řeči, motoriky popřípadě i v nedostatečné lateralizaci funkcí.

Z hlediska neuroanatomie a neurofyzologie jsou příčinou poruchy ve stavbě a funkci určitých oblastí mozku. Zvláště v těžších případech je zřejmý neurologický původ ve smyslu vývoje mozku, jeho utváření a především specifikace činnosti obou mozkových hemisfér. Odborníci odhadují, že je postiženo 3 – 10 % dětí školního věku. ADHD se mnohem častěji objevuje u chlapců. U dívek se častěji objevuje porucha pozornosti bez hyperaktivity (ADD).

Vzhledem k tomu, že se týkají dětí, je nasnadě hledat původ potíží v době prenatálního vývoje a porodu. Výzkumy však neprokázaly významnou příčinnou souvislost ADD a problematických těhotenství a porodů.

Autoři jedné studie dvojčat doložili, že má-li jedno ze dvojvaječných dvojčat ADD, je asi 19% pravděpodobnost výskytu téže poruchy i u druhého dvojčete. Je-li však ADD postiženo jednovaječné dvojče, je výskyt stejné poruchy u druhého dvojčete takřka 100%.

Z uvedených faktů a z pozorování mnoha odborníků, kteří prokázali výskyt různých příznaků ADD i u jiných členů rodiny postiženého dítěte, vyplývá, že původ poruch je genetický. Dědičnost byla prokázána přibližně ve 20%.

Mezi příčiny dysfunkcí můžeme zařadit:

- genetické vlivy
- obtíže matky v těhotenství
- těžké porody
- bezvědomí dítěte v raném dětství
- traumata

Hlavní příčinou je pravděpodobně snížené množství buněčné tekutiny uvolňované do mezibuněčného prostoru.

Děti a ADD mají v postižené části mozku nezralé buňky, které neprodukují dostatečné množství neuroaktivní tekutiny. Důsledkem je pak narušené „spojení“ mezi buňkami. K tomu se navíc přidává přílišná „horlivost“ enzymů ; ty zklidňují neurotransmitery, jakmile se objeví v mezibuněčném prostoru. Silná redukce množství buněčné tekutiny v postižené části mozku.

S postižením se děti sice již rodí, ale příznaky se začínají projevovat již v batolecím věku a kulminují v prvních letech školní docházky. Přibližně 3 – 4 % jedinců z běžné populace dětí a mládeže je v průběhu výchovně vzdělávacího procesu znevýhodněno specifickými vývojovými poruchami. Přibližně od 14let se začíná stav dítěte pomalu obracet k lepšímu. Ve většině případů se stav v dospívání upraví. (Serfontien, 1999).

Přestože lékaři a další odborníci získávají stále více znalostí o tom, jak funguje mozek a co ovlivňuje pozornost a učení, příčiny ADHD nejsou dosud známy.

1.1.3 Formy příznaky dysfunkcí (projevy)

K základním symptomům ADHD patří hyperaktivita, impulzivita a nedostatečná schopnost soustředění. Výzkumné práce opakovaně ukázaly, že symptomy ADHD jsou v čase nápadně stejné. Klíčové symptomy zůstávají v průběhu týdnů, měsíců i let nezměněné, ačkoliv asi u poloviny postižených dětí tyto symptomy při dosažení dospělosti do značné míry vymizí.

Aby byly symptomy ADHD klinicky významné a aby splňovaly diagnostická kritéria, musí se vyskytovat ve významném počtu a v dostatečném stupni vážně postihovat schopnosti daného jedince. Rovněž se musí vyskytovat v rozsahu, který překračuje meze normální pro jedince daného věku a vývojového stadia.

Mezi charakteristické projevy chování dětí s ADD (porucha pozornosti bez hyperaktivity) patří:

- snadná rozptýlitelnost vnějšími podněty
- problémy s nasloucháním a plněním pokynů
- potíže se zaměřením a udržením pozornosti
- potíže se soustředěním se na úkol a jeho dokončením
- nevyrovnaný výkon v práci ve škole
- „vypínání“ pozornosti, což může vypadat jako „zasněnost“
- nepořádkost (žák ztrácí nebo nemůže najít svoje věci – sešity, tužky, knihy)
- nedostatečné studijní dovednosti
- potíže se samostatnou prací

U žáků s ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou) se kromě mnohých z výše uvedených znaků objevují i četné rysy spojené s hyperaktivitou:

- vysoká míra aktivity
 - vypadá, že je neustále v pohybu
 - nenechá v klidu ruce ani nohy, vrtí se, padá z židle
 - prochází se po třídě
- impulzivita a malé sebeovládání
 - často něco vyhrkne, mnohdy nevhodně
 - nemůže se dočkat, až na něj přijde řada
 - často skáče do řeči ostatním, nebo je ruší
 - často nadměrně mluví
 - nejdříve reaguje, pak přemýšlí
- potíže s přechodem k jiné činnosti
- agresivní chování, nepřiměřeně silná reakce i na drobné podněty
- sociální nevyzrálost (Vymazalová, 2011).

Je samozřejmé, že ne všechny příznaky platí pro každé dítě. Každé dítě je jedinečná bytost a vykazuje jinou kombinaci projevů chování, silných a slabých stránek, zájmů a dovedností. Také je důležité si uvědomit, že v dětství je kterýkoliv z uvedených projevů

chování v dané vývojové fázi normální. Například u malého dítěte je normální, že se nemůže dočkat, až na něj přijde řada nebo že pozornost udrží jen krátce. Pokud však u dítěte pozorujeme takovéto chování velmi často v období, kdy je (v porovnání s chováním ostatních stejně starých dětí) z vývojového hlediska nepřiměřené, je pravděpodobné, že se jedná o dítě, pro něž bude potřeba zajistit pomoc a vhodná opatření.

Porucha pozornosti často způsobuje obtíže v učení a tak většinou první místo, kam se rodiče s dítětem dostanou je pedagogicko-psychologická poradna, kde se provede psychologická i pedagogická diagnostika. Diagnózu ADHD však nemohou určit odborníci z pedagogicko-psychologické poradny. Mohou však vyjádřit podezření na tuto poruchu a odkázat rodiče na další odborné vyšetření. Diagnostikovat poruchu pozornosti (ADHD, ADD) může pouze neurolog nebo dětský psychiatr. Až na podkladě vyšetření těchto odborníků může být s určitostí diagnostikováno ADHD.

Poruchy pozornosti

Typickým projevem je slabá pozornost, unavitelnost, dítě není schopné delšího soustředění. Věnuje pozornost všemu, co jeho smysly zachytí a z tohoto důvodu bývají tyto děti nesystematické a nepořádné. Poruchy pozornosti se mohou projevovat jako chvilkové vypínání, nebo dokonce jako denní snění, kdy se dítě přenesse do vlastního světa. V takových chvílích působí jako by bylo z jiné planety.

Poruchy pozornosti se dají rozdělit do dvou základních podskupin. První podskupina zahrnuje celou škálu příznaků jak v oblasti poznávacích schopností, tak v oblasti chování. Setkáváme se zde s poruchami pozornosti, krátkodobé paměti, s impulzovaností, nepoddajností a sníženou psychickou odolností. Druhou podskupinu tvoří děti, které mají potíže jen s udržením pozornosti, s krátkodobou pamětí a v některých případech s vnímáním. Vzhledem k tomu, že povahových odlišností je zde méně, mohou se tyto děti snáze zařadit mezi vrstevníky. Od spolužáků se odlišují pouze pomalejším tempem v učení.

K projevům symptomů nepozornosti patří to, že dítě vypadá, že neposlouchá i když se mluví přímo na něj nebo mívá potíže s organizací úkolů a činnosti, často se dá vyrušit vnějším podnětem, v sociálních situacích odbíhá od jednoho konverzačního tématu

k druhému, často si pohrává s rukama či nohama, vrtí se na židli. Dítě se soustředí krátkodobě, nevydrží delší dobu ani u činnosti, která ho zajímá. Hůře se soustředí při klimatických změnách, v době, kdy je organismus oslaben (před nebo po nemoci), při zvýšeném psychickém vypětí (konflikty v rodině, mezi spolužáky), atd.

Projevuje se tím, že na sebe upozorňuje šaškováním, neustále pobíhá, na vše leze, bývá příliš upovídané a hlučné. Časté jsou neurotické projevy, strach, napětí. Obranou bývá reakce typu „Mně to nevadí“.

Uvedený výčet projevů není vyčerpávající, ale dostatečně naznačuje že poruchy učení ovlivňují celou osobnost dítěte a často nepříznivě ovlivňují i situaci v rodině. Porucha je sice závažnou překážkou v osvojování vědomostí, mnohem závažnější je však celý řetěz nepříznivých následků. Obtíže při osvojování si čtení a psaní ovlivňují proces získávání dalších poznatků, což může vést i k zaostávání ve vědomostech. Často se utvářejí nesprávné pracovní návyky. Při práci s dětmi s poruchami je sledování chování žáka přinejmenším stejně důležité jako sledování úrovně vědomostí a dovedností.

Větší míru pozornosti by se mělo věnovat zejména dívkám, které nejsou hyperaktivní, impulzivní nebo násilné, ale zůstávají v tichosti nepovšimnuty, protože mají citelné omezení ve své schopnosti soustředit se. Pokud si takových případů budeme všimnout, mohly by i tyto děti uspět.

Jedná se o skupinu dětí označovanou ADD (porucha pozornosti bez hyperaktivity). Existují ale i děti, jejichž chování bylo v důsledku ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou) tak špatné, že je ostatní vyloučili ze své společnosti, neboť nikdo nebyl ochoten tolerovat jejich nadměrnou rušivost a často i hrubé projevy. Příčinou problémů bývá často impulzivita a omezená pozornost, což má za následek neschopnost zvládat pravidla společenského chování nebo pochopit sociální pravidla (Munden, Arcelus, 2002).

Hyperaktivita

Hyperaktivita je porucha aktivní úrovně, která bývá často kombinovaná s poruchami pozornosti. Syndrom hyperaktivity má různé příčiny, nejčastěji se jedná o nějakou odchylku funkce CNS. Hyperaktivní chování může být projevem prenatálního či perinatálního poškození mozku, ale může být ovlivněno i geneticky. Ve starší české

literatuře je hyperaktivita často uváděna jako jeden ze symptomů lehké mozkové dysfunkce (LMD), jedná se o drobné difúzní poškození mozku. Je běžné, že se nám malé děti zdají být hyperaktivní. Úroveň pohybové aktivity u všech dětí roste do 3 let jejich věku. Po tomto roce se jejich pohybová aktivita snižuje. Jsou záznamy o tom, že děti postižené ADHD byly neobyčejně aktivní již v děloze před narozením. Tyto děti hodně pláčou a špatně spí.

Ve srovnání s vrstevníky se většina těchto dětí s ADHD vyznačuje nadměrnou aktivitou. Jsou neposedné, roztěkané, posedět chvíli v klidu je pro ně téměř nadlidský úkol. Děti, u nichž se tento jev vyskytuje ve větší míře, označujeme jako hyperaktivní. Hyperaktivní syndrom se objevuje převážně již v předškolním věku, ale nejvýraznější příznaky bývají mezi 8. – 10. rokem.

Ve škole bývají často tyto děti právě ty, které nejsou na svých místech, když tam mají být, nebo pokud tam jsou, tak tam dlouho nevydrží. Bývají to děti, které mají sklon neustále povídat, vykřikovat, pošťuchovat spolužáky a rušit je od zadané práce. Mají tendenci chovat se roztržitě a často zapomínají nebo ztrácejí základní pomůcky. Jedním z nápadných znaků nadměrné živosti je i neustálý pohyb rukou. Dítě má potřebu nepřetržitě na něco sahat a všímavému pozorovateli neujde neustálý pohyb nohou, rukou, rtů či jazyka.

Hyperaktivita je do značné míry chápána subjektivně ; velmi záleží na celkovém složení a vystupování ostatních v kolektivu. Stává se problémem tam, kde ruší ostatní členy rodiny nebo kolektiv, ve kterém se dítě nachází. Hyperaktivní děti jsou až na několik okamžiků během dne neustále v pohybu. Většinu z nich bychom mohli charakterizovat slovy „hlučný“ a „přehnaně energický“. V některých případech přetrvávají projevy zvýšené aktivity až do dospělosti, avšak dospělí jsou schopni zaměřit energii do smysluplnějších činností (Serfontein, 1999).

Impulsivita

Impulsivita je tendence reagovat bez rozmyšlení, náhle a často nepřiměřeně podnětu. U mnohých dětí s ADD, obzvláště u těch velmi hyperaktivních se setkáváme se zbrklým a impulsivním chováním. Jednají zpravidla podle prvního popudu a neohlíží se na následky. Tyto děti nejsou schopny plánovat a ovládat svoje chování, lze u nich

sledovat prudké výkyvy ve výkonu, ale i v emočním ladění. Ke zbrklému jednání se obvykle přidává i neschopnost plánování a nahodilé přebíhání od jedné činnosti k druhé. Bývají sociálně rušivé a okolí na ně reaguje často negativně. Mnohé impulzivní děti jsou netrpělivé a uspěchané, častým rysem impulsivnosti je zmatené chování.

Impulzivní chování se řídí podle hesla „Nejdřív to udělám a pak se nad tím zamyslím“ (Serfontein, 1999).

1.1.4 Prevence vzniku dysfunkcí

Prenatální prevence

Jednou z metod prevence je prenatální učení – metoda specifické stimulace plodu v průběhu těhotenství. Přesnou zvukovou stimulací jsou nervové buňky nenarozeného dítěte aktivovány, čímž je posilováno zrání mozkové aktivity. Takto stimulované děti se dle výzkumné studie rodí bez pláče, s otevřenými očima a náznakem úsměvu, mají větší porodní váhu a délku. Začínají dříve mluvit a chodit než jejich vrstevníci. V 5-6 letech měly inteligenční kvocient v rozsahu 120 – 150 bodů (Vymazalová, 2011).

Výživa matky : v těhotenství je nutná správná a zodpovědná životospráva. Zvýšený příjem vitamínů, zejména C, B, dostatečný příjem minerálů, z nichž na prvním místě je vápník, který je nezbytný ke stavbě kostí a pro funkce nervosvalového systému.

Perinatální a postnatální prevence

Zátěž pro matku i dítě je hluk, chlad, nevhodný způsob života, špatná životospráva. Při nevhodném způsobu života je dítě i matka ohroženo předčasným porodem, nízkou porodní váhou dítěte, hrozí nedonošení dítěte a vrozené vady. V postnatálním období dochází k prudkému růstu a vývoji nervového systému, zvláště mozku. Ve všech obdobích těhotenství je proto třeba dbát na zdravý životní styl, duševní i tělesnou hygienu, zdravé stravování.

Vhodná strava dítěte

Vynechat ze stravy: sladkosti, polotovary, instantní výrobky, sladké limonády a všechny další upravované potraviny s přemírou přidávaných barviv a ochucovadel.

Do stravy dítěte zařadit: ovoce, zeleninu, celozrnné obiloviny, obilné klíčky (zdroje B vitamínů), luštěniny (sója je významným zdrojem lecitinu).

Prevence dopadů vrozených dysfunkcí na dítě

V předškolním věku je důležité včasné rozpoznání LMD a dalších poruch a využití možnosti logopedie či odkladu školní docházky.

Ve školním věku je třeba:

- pomoci dítěti být úspěšné alespoň v něčem, hledat kladné stránky, vyzdvihovat specifické

schopnosti

- pověřovat dítě různými úkoly, aby pocítilo svůj význam, úspěch, potřebnost
- pomoci mu nalézt své místo v kolektivu a zvyšovat jeho prestiž, nepoukazovat na jeho zvláštnosti
- pomoci mu uvědomit si sama sebe, mít na mysli, že odměna „zpevňuje“
- správné formy chování a nešetřit proto pochvalou i za udržení pozornosti
- oceňovat snahu dítěte i při ne zcela povedeném výsledku
- stavět před dítě krátkodobé cíle
- má-li žák výukové obtíže, bývá užitečné prověřovat jeho znalosti individuálně mimo třídní atmosféru plnou rušivých podnětů
- šetřit poznámkami ve škole
- sledovat únavu a pozornost v průběhu vyučování a umožnit mu změnu činnosti
- počítat se zvyšující se unavitelností v průběhu vyučovacích hodin a znalosti raději prověřovat na počátku dne (Vymazalová, 2011).

1.1.5 Možnosti náprav a terapie dysfunkcí

Poradenské nápravné postupy Pro různé dysfunkce jsou specifické postupy:

Vady řeči – logopedie

Poruchy chování – úprava režimu, modifikace chování k dítěti, autogenní trénink

Poruchy učení – speciální nápravné postupy

Konzultace možností nápravných postupů s odborníky v pedagogicko-psychologické poradně

Náprava a terapie při diagnóze ADHD

Jistě je potěšitelné, že všechny symptomy a obtíže, s nimiž se děti trpící ADHD potýkají, jsou potencionálně léčitelné. Několik velmi úspěšných a slavných lidí poruchou ADHD trpělo, například Winston Churchill a J. F. Kennedy. Je jen potřeba najít ten způsob léčby, který bude fungovat. Tak jako je při stanovení diagnózy zapotřebí spolupráce mnoha lidí, je třeba i při sestavě terapeutického plánu týmový přístup.

Terapeutický tým pro školní děti:

- třídní učitel
- školní či poradenský psycholog
- vyšetřující lékař – psycholog, psychiatr
- speciální pedagogové
- pracovníci speciálních poraden
- členové širší rodiny
- pracovníci zájmových organizací

Na pomoc dětem s ADHD existuje řada léčebných postupů a opatření. Patří sem užívání léků, psychoterapie, opatření ve škole (mikro třídy a speciální vzdělávací plán) a sociální intervence.

Pro děti se středně těžkou až těžkou poruchou může užívání léků znamenat skutečnou změnu v chování, myšlení a ve schopnosti učit se, stejně jako ve vztazích k ostatním lidem. V některých případech je správné užívání léků jedinou možností, jak zajistit účinnost ostatních opatření. U dětí s mírnými příznaky může být vhodnější zvážit nejprve kombinaci psychologických, speciálně pedagogických a sociálních opatření. V každém případě musí však předepsání léků probíhat ve spolupráci lékaře, léčeného jedince a jeho rodičů. Je vhodné s dítětem pohovořit a vysvětlit mu dobře důvod, proč by mělo léky brát. Některé děti mohou mít dojem, že dostaly léky proto, že zlobí. Léčbu by pak mohly pokládat za trest, nikoli za něco, co by jim mohlo pomoci (Ježková, 2007).

Prognóza vývoje dětí s diagnostikovanými dysfunkcemi

Jedna třetina dětí „dozraje“: centrální nervový systém sice dospívá později, ale bez následků v dalším životě.

Druhá třetina se takzvaně kompenzuje: Vnější známky mohou z jednání člověka vymizet, i když se neurofyziologický obraz nezmění. Například dyslektik se naučí číst, ale když dostane za úkol číst při EEG vyšetření, objeví se charakteristické zpomalení mozkové činnosti těžkou úlohou (výzkumy neurologa profesora Fabera). Kompenzace však může selhat vlivem stresu.

Poslední, třetí třetina dětí s dysfunkcemi ani nedozraje, ani se nekompenzuje. Tato skupina má obvykle i problémy sociální (Ježková, 2007).

1.2 Jemná motorika

1.2.1 Přirozený vývoj jemné motoriky ruky

Terminologické vymezení pojmu motorika (hybnost) pochází z latinského motus = pohyb. Literatura uvádí celou řadu různých definic, za všechny uvedme tuto: „*Pod pojmem motorika rozumíme celkovou hybnost člověka. Její úroveň souvisí s rozvojem řeči, myšlení a lateralitou. V rámci motoriky obvykle rozlišujeme tzv. motoriku hrubou, která představuje pohyby celého těla včetně lokomoce a pohyby velkých svalových skupin. Jemnou motorikou rozumíme pohyblivost ruky a pohyby malých svalových skupin.*“ (Přinosilová, 1997).

Složky motoriky:

- pohyby spontální (prováděné z vlastního popudu)
- pohyby reflexní (vázané na určitý podnět)
- pohyby záměrné (volní, zaměřené na určitý účel)
- pohyby expresivní (projevy psychického stavu)
- pohyby mluvidel (při řečové komunikaci)

Jemnou motorikou se rozumí pohyby rukou, uchopování a manipulace s drobnými předměty. Je zajišťována malými svalovými skupinami. Postup motorického vývoje

závisí na zralosti mozku, smyslovém vnímání, množství svalových vláken, zdravém nervovém systému a příležitostech k procvičování motoriky. Podobně jako psychický vývoj je i motorický vývoj založen dědičně a ovlivňován prostředím, v němž dítě vyrůstá. Vývoj motoriky se liší mimo jiné také v závislosti na druhu zdravotního postižení. K diagnostice vývoje motoriky se využívá tzv. vývojových škál (Ježková, 2007).

Vývoj jemné motoriky v novorozeneckém období (od narození do jednoho měsíce) jsou pohyby dítěte spontánní a reflexní. Vložíme-li dítěti do dlaně prst, pevně jej sevře. Jde o uchopovací reflex, který je neúmyslný a mizí v 5. – 6. měsíci.

Kojenecké období trvá od jednoho měsíce do jednoho roku. Po druhém měsíci dítě otevírá pěstičky a začíná pozorovat vlastní ruce. Asi od 3. měsíce začíná ruce zkoumat ústy i očima. Snaží se prvně udeřit do předmětu bližší rukou.

V první polovině roku je vývoj koordinace oka a ruky stejně důležitý jako ve druhé polovině nácvik lezení a chůze. Dítě začíná používat ruce a oči odděleně – sahá na předmět, aniž by se na něj dívalo, a dívá se na něj, aniž by se ho dotýkalo. Musí spojit pozorování a dotýkání, aby se naučilo vzít si co vidí a stalo se tak aktivním účastníkem života. Mezi 3. – 4. měsícem činí dítěti uchopování věcí ještě potíže. Často se zmýlí v odhadu a sevře ruku dříve, než k hračce dosáhne.

V 6. měsíci dítě uchopuje tzv. hrabavým, dlaňovým úchopem, kdy používá čtyři prsty s vyloučením palce. Během 7. a 8. měsíce začíná k úchopu a držení věcí používat prsty. Dříve dítě zvedalo malé předměty celou rukou, od 9. měsíce se je učí sevřít ukazováčkem a palcem. Palec se dostává do opozice proti ostatním prstům, a tím je dítě schopno klešťového úchopu. Mnohem náročnější je ale pro dítě záměrné pouštění předmětů, to dítě zvládá až kolem 10. měsíce.

V období batolete (od jednoho do tří let) se manipulace s předměty stává smysluplnou, dítě již napodobuje a později konstruuje. Koordinace ruky začíná být přesnější a diferencovanější. Batole mezi 1. – 2. rokem rádo drží lžičku a pije z hrnku. Umí dát na sebe 2 – 4 předměty. Ve 2 letech již drží hrnek v jedné ruce. Při svlékání umí rozepínat velké knoflíky a rozevírat velké zipy. Při držení tužky používá dlaňový úchop – držení v pěstičce. Postaví na sebe 4 – 6 předmětů.

Období mezi 3. – 6. rokem označujeme jako předškolní věk. Vývoj se zpomaluje, je plynulejší, mezi dětmi se vyhraňují první rozdíly. Pohyby dítěte jsou hbitější, plynulejší a koordinovanější. Ve 3 letech se začíná projevovat která ruka je dominantnější. Dítě už neдрží tužku celou dlaní, ale mezi ukazovákem, prostředníkem a palcem, jde o tzv. úchop špetkou. Prohlíží-li si knihu, zvládne otáčet stránky po jedné. Rádo si hraje s plastelínou a oblíbenou činností je stavění z kostek. Ve 4 letech již postaví věž z 10 kostek. Kolem čtvrtého roku začíná být zřejmé, která ruka je dominantní. Dominantní ruka se uplatňuje především při složitějších činnostech, které jsou náročné na koordinaci a přesnost. Díky neustálé činnosti a pohybu se motorika stále více zdokonaluje. Pětileté dítě již dobře zachází s tužkou a dokáže stříhat nůžkami podél linie, i když zatím nepřesně. V 6 letech je dítě zručnější, má lepší koordinaci oka a ruky. Baví ho výtvarné a rukodělné činnosti. Umí si zavázat tkaničky – některé děti však ne. Pro období předškolního věku je důležitá správná volba hraček a stavebnic. Vhodné jsou mozaiky, kostky, lega, stavebnice, atd. (Matějček, 2005).

Významnou roli v psychomotorickém vývoji hrají jeho poruchy. Je velmi vhodné dítě sledovat, všimnout si všech možných odchylek a včas na ně reagovat. Motorický vývoj je velice úzce spjat s vývojem psychickým, proto se ve vývoji dítěte často hovoří o vývoji psychomotorickém. Termín psychomotorika můžeme definovat jako pohybové projevy na které mají vliv psychické funkce a stav člověka (Ježková, 2007).

Jemná motorika zahrnuje:

- grafomotoriku – pohybová aktivita při grafických činnostech
- logomotoriku – pohybová aktivita mluvních orgánů při artikulované řeči
- mimiku – pohybová aktivita obličeje
- oromotoriku – pohyby dutiny ústní
- vizuomotoriku – pohybová aktivita se zpětnou zrakovou vazbou (Opatřilová, 2003).

Vývoj jemné motoriky hrou

20 týdnů uchopuje hračku pravou i levou rukou

24 týdnů pevně drží hračku

28 týdnů	předává kostku z jedné ruky do druhé
40 týdnů	bere malý knoflík pravou i levou rukou
48 týdnů	uchopuje kostku a zase ji pouští (uvolňuje sevření)
52 týdnů	všeho se dotýká
56 týdnů	náruživě čmárá
15 měsíců v knížce,	vloží malou kostku do nádoby, pokouší se obracet stránky vezme do ruky minci pravou i levou rukou
18 měsíců	obrací 2 – 3 stránky najednou, postaví věž ze 3 – 4 kostek
21 měsíců vertikální	postaví věž ze 6 – 7 kostek, obrací jednotlivé stránky, kreslí čáry, s velkou chutí naplňuje nádoby, roztírá plastelínu
30 měsíců	postaví věž z 8 kostek, kreslí horizontální čáry
3 roky stříhat,	kreslí kruhy, čmárá čáry křížem, postaví věž z 9 kostek, začíná vybarvuje štětcem, dělá z plastelíny koláče
3,5 roku	postaví věž z 10 kostek
4 roky	nakreslí čtverec, dělá předměty z plastelíny, vloží 10 korálů do skleničky za 25 sekund, dovede rovně stříhat
5 let	nakreslí trojúhelník
6 let jehlou	dovede řezat pilkou, zatluče kladivem hřebík, začíná šít velkou
7 let	umí rovně řezat pilkou, nakreslí kosočtverec

(Trojan, Druga, Pfeiffer, Votava, 1996).

1.2.2 Výtvarný projev a grafomotorika

Kresba společně s celkovým výtvarným projevem dítěte patří do oblasti grafomotoriky, která je velmi ovlivňována úrovní jemné, ale i hrubé motoriky, pohybovou koordinací a senzomotorickou koordinací (Zelinková, 2001).

Grafomotorika

„Grafomotorika je soubor psychických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky (u postižených osob též nohy, úst), ale je řízeno psychikou.“ (Průcha, Waltrová, Mareš, 1995).

Soubor pohybových dovedností v grafické oblasti nazýváme grafomotorika. Zahrnuje úroveň motorické (pohybové) způsobilosti pro grafický výraz, kreslení, rýsování, psaní, obkreslování. Její rozvoj je závislý na celkové úrovni psychomotorického vývoje, zejména hrubé a jemné motoriky. Jemná motorika a grafomotorika jsou velice úzce spjaty, nelze je od sebe oddělovat. Každý stupeň vývoje dítěte poznamenává významnou měrou kresbu i písemný projev. Důraz zde mají především rozumové předpoklady, zrakové vnímání (diferenciace, analýza, syntéza), senzomotorická koordinace, prostorové vnímání, volné úsilí, pozornost. (Bednářová, Šmardová, 2006). Grafomotorika dítěte se vyvíjí etapovitě a individuálně, avšak fyziologicky daným způsobem. Z tohoto důvodu se u dětí určitého věku projevují přibližně stejné znaky kresby či písma. S přihlédnutím k individuálním zvláštnostem se mohou objevovat specifické odchylky ve smyslu pomalejšího či rychlejšího grafomotorického vývoje. (Lipnická, 2007).

Výtvarný projev

Kresbu chápeme jako rozvíjející grafomotorický prostředek. Kreslení napomáhá rozvíjet jemnou motoriku, grafomotorické schopnosti a dovednosti, vizuomotoriku. Tyto schopnosti později potřebujeme při psaní. Nesmíme zapomínat, že kresba i písmo je jedním z komunikačních prostředků (Bednářová, Šmardová, 2006).

Kresba, která je součástí grafomotoriky, je přirozenou součástí vývoje dítěte. Je pro něj hrou, zábavou a možností jak něco vytvářet, vyjádřit se. Obvykle má dítě z této činnosti radost a uspokojení. Kreslení má význam pro později osvojovanou dovednost psaní. Je jedním z důležitých kritérií při zkoumání způsobilosti k zahájení školní docházky. Námětová kresba dává dítěti příležitost ke spontánnímu projevu a nám poskytuje informaci o úrovni kresby. Při úkolech, kdy se jedná o napodobování kresby musí dítě vyvinout větší úsilí a často i překonat obavy z obtížnosti nebo nezájem. Bednářová, Šmardová (2006) uvádějí, že vývoj kresby bývá srovnáván s vývojem řeči. Bezmyšlenkovité čárání se podobá bezmyšlenkovitému opakování hlásek a slabik. Další podobnost je i v tom, že dítě používá podobné jazykové a kresebné vyjádření (věta = zatím pouhé slovo, lidská postava - pouze kruh). Postupným vývojem se

rozšiřuje a zdokonaluje nejen slovní projev ale i kresba. Ve vývoji kresby mohou být ale mezi dětmi poměrně velké rozdíly, týkající se zejména počátků (mluvení i kreslení), zájmu o tyto činnosti jejich výsledku.

Vývoj kresby

Bezobsažná čáranice – mezi 12. – 18. měsícem dochází u dítěte k prvním grafomotorickým projevům. Dítě náhodně uchopuje kresebný nástroj, manipuluje s ním a všímá si, že jeho pohyb zanechává stopy. Tímto je motivováno k záměrnému chování a začíná čárat. Jeho kresby nemají žádný obsah. Toto období trvá většinou do dvou let dítěte a je přípravným obdobím k vlastnímu kreslení.

Obsažná čáranice – zahrnuje období mezi 2 – 2,5 roky. V této době začíná dítě do svých kreseb vkládat obsah. Obsah kreseb je velmi proměnlivý, většinou je obsah určen až po dokončení kresby. Jedná se převážně o lidi, zvířata, později o věci z okolí. Dítě používá ke kreslení celou paži.

Znaková kresba – přechod k ní bývá plynulý v rámci období obsažné čáranice. Dítě dokáže zavřít kruhový tah, i když kruh není ještě dokonalý. Kreslí spíše elipsu. Kresba se rozvíjí mezi 2,5 – 3 roky, grafomotorický projev již nevychází z ramenního kloubu, dítě drží tužku v dlani (dlaňový úchop) a dovede napodobit předkreslené vertikální i horizontální čáry. Nyní jemná koordinace a souhra ruky, oka a představivosti dozrála a dítě dokáže spojit dvě čáry a vytvořit z nich kříž. V tomto období s již začíná objevovat i první kresba postavy, tzv. hlavonožec (Matějček, 2005).

Spontální realismus – zahrnuje zpravidla věk od 3 do 6 let. Jde o nejvýznamnější etapu ve vývoji dětské kresby. V tomto období již dítě kreslí s určitým záměrem a kresbu dokáže pojmenovat. Objevují se obrázky zvířat, rostlin, domů, postav, dopravních prostředků apod. Dítě kreslí podle toho, co na zobrazeném předmětu považuje za důležité a významné, tedy podle své představy. V tomto věku nekreslí podle předlohy. Na prahu předškolního věku již tužku nedrží celou dlaní, ale snaží se mezi ukazovákem, prostředníkem a palce – tzv. úchop špetkou.

Střízlivý realismus – bývá vymezován v období školního věku asi do 10 – 11 let. Během tohoto období dochází ke zdokonalování kresby, v kresbě postavy se objevuje pokus o zobrazení z profilu, dítě začíná v kresbách zachycovat pohyb (chůze, činnost).

Kolem 11 let se v kresbách objevuje stínování, tvarování a perspektivní zachycení. V této době je vývoj prakticky ukončen a dál jde jen o jeho zdokonalování.

Pokud jde o obsah dětských kreseb, dítě zobrazuje právě to, co je z jeho hlediska důležité a co upoutává jeho zájem. Mezi hlavní náměty, které se objevují v kresbě velmi brzy patří zejména lidská postava, květina, strom, sluníčko, auto a dům (Uždil, Šašinková, 1980).

Nejprve dítě kreslí objekty izolovaně, teprve později k nim přidává prostředí. Bohatost prostředí roste s věkem a s kreslířskými dovednostmi dítěte. Zdokonaluje se také znázornění jednotlivých námětů. (Bednářová, Šmardová, 2006).

1.2.3 Rozvoj jemné motoriky při praktických činnostech

Jestliže chceme rozvíjet jemnou motoriku dítěte, musíme vycházet vždy z přesné diagnostiky. Diagnostika je východiskem vzdělávacího procesu vůbec a reedukace především. Jejím cílem je stanovení úrovně vědomostí a dovedností, charakteristika poznávacích procesů, sociálních vztahů, osobních charakteristik a dalších faktorů, které se podílejí na úspěchu či neúspěchu dítěte. Je prováděna na specializovaném pracovišti, speciální testy zde používané umožňují porovnat žáka s populací daného věku (Zelinková, 1994).

Vhodné činnosti spadající do oblasti rozvíjení jemné motoriky jsou :

- hygiena (mytí, utírání rukou, obličej, toaleta, česání, zubní hygiena, ...)
- stolování (používání příborů, prostírání, úklid po jídle, ...)
- svlékání, oblékání, obouvání, zouvání, zapínání zipů, knoflíků, ...

Také dlouhodobé sledování žáka prováděné v běžné či specializované třídě je vhodné využít ve prospěch žáka.

Nejprve se zaměříme na obecné charakteristiky motoriky – zkoumáme ji z hlediska:

- vývoje (normální, opožděný, patologický)
- opoždění motorického vývoje (lehké, střední, těžké)
- koordinace (koordinované pohyby, narušená koordinace, nekoordinované pohyby)

- výkon (podle testů motoriky) (Svobodová, 1997).

Úroveň jemné motoriky je dobře rozpoznatelná při různých typech zkoušek, z převážné většiny jde o plnění úkolu typu: obkreslování podle předlohy, vyšroubování a zašroubování šroubků, přendávání různě velkých – drobných předmětů. K této činnosti se používají různé druhy stavebnic, kostek, skládaček, korálky. Při navlékání korálků je zřetelně vidět souhru oko – ruka. To je nezbytné pro pozdější rozvoj psaní. Úroveň jemné motoriky lze velmi dobře sledovat při výtvarné a pracovní výchově, kdy používáme různorodé materiály a pracujeme s různými nástroji a pomůckami. U každého dítěte se snažíme dosáhnout co nejvyšší míry soběstačnosti. Jemná motorika je předpokladem ke zvládnutí nejen psaní a kreslení, ale především k úspěšnému zvládnutí sebeobslužných dovedností jako je stolování, oblékání, dodržování osobní hygieny, atd. samostatně, bez pomoci. Návčik sebeobslužných činností optimálně rozvíjí jemnou motoriku. Procvičování velkých i malých druhů úchopů je předpokladem pro pozdější kreslení a psaní. Je nutné neustále opakovat a modifikovat dané činnosti. Nejlepším a pro děti nejpřirozenějším způsobem je učení formou hry a smysluplné činnosti.

Má-li být motivace dítěte ke spolupráci účinná, musí odpovídat jeho vývojové úrovni, jeho schopnostem a jeho soustavě zkušeností a hodnot.

Dovednosti jemné motoriky se týkají především těch činností, při kterých se využívají pohyby rukou a prstů. Ruka je orgán jehož funkčnost, ale i vzhled do značné míry předurčuje život každého člověka. Je funkčně spjata s myšlením a řečí. Účastní se nonverbální komunikace, doprovází řeč gestikulací. Ruka je důležitý orgán, který plní tři základní funkce – je orgán hmatu, plní funkci úchopu a zajišťuje kontakt mezi osobami jak dotekem, tak i neverbální komunikací. Pohyb ruky se děje se součinností kloubů, svalů a vazů. Někdy je nutné do činnosti zapojit celou horní končetinu, tedy i pohyby vycházející z ramenního a loketního kloubu. Tyto pohyby jsou vývojově starší a patří k hrubé motorice končetiny. Typograficky lze rozdělit ruku na palmární stranu (dlaň a palmární plocha prstu) a dorzální stranu (hřbet ruky a dorzální strana prstů). Nejdůležitější funkcí ruky je úchop. Při úchopu pozorujeme jak se ruka přibližuje (rameno, loket, zápěstí) a způsob uchopování předmětu (Ježková, 2007).

Fáze úchopu:

- extenze – rozevření ruky

- include – sevření ruky
- retence – držení v sevření
- relaxace – uvolnění stisku

Pfeiffer člení úchopy na úchopy statické a dynamické a na úchopy primární, sekundární a terciární.

Úchopy statické – jsou úchopy pomocí prstů (digitální), kde záleží na počtu zúčastněných prstů (bidigitální, tridigitální, tetradigitální či pentadigitální). Dále úchop s pomocí dlaně, úchopy centralizované a antigravitační.

Dynamické úchopy – dělí se na jednoduché, složité a specializované.

Primární úchop svede dítě rukou bez pomoci. Úchop **sekundární** je úchop náhradní, prováděný nikoliv rukou, ale například ústy, bradou a klíční kostí, paží a trupem, addukcí stehů, prsty dolních končetin. Při **terciárním** úchopu se využívají technické pomůcky jako například dlahy, fixační pomůcky a protézy (Svobodová, 1998).

Členění úchopů z hlediska speciální pedagogiky

Úchopy dlaňové

- ulnární - palec se neúčastní úchopu (dítě sevře náš prst, drží savičku, látku, ale předmět mu může vyklouznout na stranu)
- radiální – palec je vůči prstům v opozici (dítě drží malé válečky, kostku, míček)
- válcový – rukojeťový, předmět je sevřen v dlani jako rukojeť, prsty jsou aktivní a palec vůči nim v opozici (malé dítě bez zkušenosti s psacím náčiním).
Vyskytuje se převážně u těžkého poškození horních končetin.

Úchopy prstové

- prstový – provádí se bříšky všech prstů s palcem v opozici
- špetka – bříško palce se přitiskne k prostředníku a ukazováku (diagnostikuje se pomocí solení, hry se sypkým materiálem)
- štipka – bříško palce a ukazováku v opozici (dítě uchopuje menší předměty, větší korálky, zapíná knoflík, zip), diagnostikuje se uštípnutím kousku modelovací hmoty

- klíčový – palec tlačí na palmární stranu ukazováku (dítě drží list papíru, okraj látky, uchopí podanou minci, trhá papír ; diagnostikuje se pomocí skutečného zámku a klíče)
- nehtový – je to nejjemnější držení mezi nehtem palce a ukazováku (sbírání velmi drobných předmětů, malé korálky, sirky, semínka, jehla nebo špendlík, diagnostikuje se právě sbíráním jehly)
- cigaretový – mezi ukazovákem a prostředníkem, některé děti tak uchopují tužku ještě před nácvikem správného držení
- tužkový – bříška palce a ukazováku v opozici a prostředník je zespondu podpírá

Ke zlepšení pohyblivosti prstů doporučuje Svobodová (1998) tato cvičení:

- přivítání prstů – dotyky prstů obou rukou
- postupné dotyky palce s ostatními prsty na jedné ruce – vpřed a vzad
- přibližování a oddalování prstů – prostředník, prsteník znázorňující nůžky
- střídavé mávání prstů – „pa pa“
- střídavé údery prstů obou rukou – „psaní na stroji“ , „hra na klavír“
- dlouhý nos – prsty se pohybují
- vysouvání prstů z pěsti – „kocouří dráčky“
- kreslení kruhu ukazovákem
- kroužení ukazováku kolem sebe
- uložení palce mezi ostatní prsty, ruka v pěst – „pupík“
- roztažené prsty – „list kaštanu“

V příloze jsou uvedeny vzory říkanek vhodné k procvičování prstů a tím i rozvoji řeči. Nejprve říká dospělý říkanky sám, volným tempem - dítě se soustředí na pohyby prstů. Později se děti spontánně zapojí i do povídání. Považuji za přínosné spojovat pohyb s různými písničkami, básničkami, říkadly a nebo rozpočítávkami. Říkanek jsou velmi důležitou dětskou činností rozvíjející slovní zásobu a řeč, cit pro rytmus, pohybové schopnosti, paměť i sociální dovednosti.

Pro rozvoj jemné motoriky lze využít řadu aktivit z oblasti her, kreativních činností či pracovních činností. Řada aktivit se odvíjí od konkrétních pracovních úkolů. Při všech aktivitách respektujeme několik zásadních principů:

- individuální přístup
- vybudování pozitivního vztahu k činnostem
- podpora správných hygienických a pracovních návyků
- postupné zvyšování náročnosti – přechod od snadnějších pohybů ke složitějším
- přechod od většího formátu k menším
- přechod od velkých tvarů k malým

Při rozvoji jemné motoriky musíme brát zřetel na osobnost dítěte. Je třeba si uvědomit, že u každého dítěte dochází k rozličným pohybům rukou a manipulace s předměty je zcela individuální. Zvláště u dětí s různými dysfunkcemi je tempo učení velmi pomalé, pokroky mohou být takřka neznatelné, ale právě proto je nezbytné tyto děti neustále povzbuzovat, za každý i malý úspěch je chválit a tím je motivovat k další snaze. Musíme mít samozřejmě velkou trpělivost, citlivý přístup a dbát na přizpůsobení se zájmům a schopnostem dítěte. Nezbytné je dodržování didaktických zásad a metod práce, volba vhodných pomůcek a organizačních forem (Svobodová, 1997).

1.3 Didaktika praktických činností a her

Pro dosažení dobrých výsledků při činnostech zaměřených na rozvoj jemné motoriky je nezbytné respektovat didaktické zásady; volit vhodné vyučovací metody a organizační i sociální formu práce.

1.3.1 Didaktické zásady

Zásada názornosti – hlavně u dětí s různými typy dysfunkcí je tato zásada zcela prioritní. Požaduje aby se dítě seznamovalo s novými poznatky, především prostřednictvím smyslů. Náзор je buď přímý, jde o konkrétní seznamování se s pracovními postupy a pomůckami nebo nepřímý.

Zásada přiměřenosti – znamená respektování osobnosti dítěte a vyžaduje zadávání přiměřených nároků na dítě podle jeho individuálních schopností a možností. Tyto nároky by neměly být ani nepřiměřeně velké, ale ani příliš malé. Oboje by při špatné volbě mohlo u dítěte vyvolávat nezájem až ztrátu zájmu o určitou činnost. Děti nesmíme podceňovat, leckdy nás dokáží překvapit svým skrytým potencionálem.

Zásada aktivity – hlavní zásadou jakékoliv práce s dětmi je jejich chuť a zájem pracovat. Úkolem pedagoga je dítě vhodně a nápaditě motivovat. Nikdy si aktivitu dítěte nesmíme vynucovat násilím. Aktivita dítěte může být také ovlivněna různými faktory jako je únava, momentální zdravotní stav ale třeba i přístup pedagoga k dítěti. Dítě necháme odpočinout, většinou se samo do činnosti zapojí.

Zásada uvědomělosti – souvisí se zásadou aktivity, je nutné, aby dítě přesně vědělo co a jak má dělat. Je proto vhodné dítěti během práce připomínat jak pracovní postup, tak i cíl práce.

Zásada soustavnosti a trvalosti – spočívá v tom, že je třeba postupovat postupně od nejjednodušších úkolů ke složitým, nejprve volit jednoduché techniky a materiály. Naučené je třeba neustále opakovat, procvičovat a postupně prohlubovat. Dítě ale musí vždy pracovat s chutí a radostí a to tak, aby mu práce přinášela pocit uspokojení.

Zásada individuálního přístupu – je při práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami nezastupitelná. Právě u dětí s různými dysfunkcemi jsou rozdíly v pracovním tempu, zkušenostech, dovednostech a návycích zvláště zřetelné a je třeba jim vždy

přizpůsobit naše pedagogické působení. Tato zásada vyžaduje respektování individuálních zvláštností každého dítěte (Valenta, Miller, 2003).

Zásada přirozenosti – hlavně u dětí s různými dysfunkcemi je velkým problémem nesoustředivost, snadná unavitelnost a nepozornost. Je proto vhodné zařazovat krátkodobé úkoly, aby dítě mohlo práci vždy dokončit.

Zásada kooperativnosti – vychází z nutnosti naučit děti pracovat ve skupině. Tato zásada se uplatňuje především při společné práci na stejném díle (velké druhy koláží, výkresů, při různých hrách). Děti se učí vzájemnému respektu, toleranci, trpělivosti, radosti z úspěchu druhého.

1.3.2 Metody pro zlepšení motoriky uplatňující se při práci s dětmi

Motivační metody

Úspěšná práce s dětmi předpokládá v první řadě jejich chuť k práci a tvorbě. Děti s dysfunkcemi bývají v určitých situacích až neuvěřitelně neústupné a paličaté. Při setkání se s drobnou překážkou ztrácejí o práci zájem, je proto důležité je vhodně motivovat. Způsoby motivace mohou být různé. Velmi důležitý je osobní příklad pedagoga. Děti s postižením motoriky většinou potřebují neustálý dohled a pomoc. Více motivace vzbudíme v dítěti, když při uvolňovacím cviku, kdy kreslíme klubičko, doplníme krátkou básničkou:

„Naše malá kočička,
zamotala klubička.“

Důležitá je pochvala, tou nesmíme šetřit.

Expoziční metody

Z metod, kterými předáváme učivo dětem, se uplatňují metody slovní, názorné, praktické a metoda výtvarné hry.

Z metod slovních používáme především rozhovor, vyprávění a vysvětlování. Nezáleží zda dítě umí či neumí mluvit, měli bychom si s nimi hodně vyprávět. Vyprávěním nejen že motivujeme, ale můžeme působit i na jiné složky výchovy, například rozumovou či smyslovou. Rozhovorem dítěti vysvětlíme, co budeme dělat a jak, samozřejmé je, že takovým způsobem, aby vše pochopilo. Slovní postup práce

předvádíme i názorně. Práci v průběhu komentujeme, aby dítě vědělo, co dělá, nezapomeneme pochválit.

Názorná metoda

Při názorné metodě využíváme zájmu dítěte, předvádíme postup, ukazujeme druhy materiálů, jejich využití. Dítě se dívá, pozoruje a tím se seznamuje s novými postupy, technikami a materiálem.

Metoda samostatné práce dětí a metoda výtvarné hry

Metoda samostatné práce spočívá ve spontánní a tvořivé aktivitě dítěte, v radosti z této aktivity. Mezi samostatné pracovní činnosti se řadí práce s konstruktivní stavebnicí, modelování, mačkání alobalu či jiná výtvarná nebo pracovní činnost ve formě odpočinku. Do těchto volných činností by pedagog měl zasahovat co nejméně. Metoda výtvarné hry přispívá k rozvoji fantazie, představivosti a přináší pocit uspokojení z tvořivé práce. Hry napomáhají k uvolňování přirozeného projevu a podporují zvědavost.

Metoda fixační

Úkolem metody fixační je procvičování a opakování daného učiva, v tomto případě získané dovednosti a pohybové návyky. Opakování nechápeme jako nácvik, o vytvoření stereotypů usilujeme pouze v oblastech správného používání nástrojů a materiálů, pracovních postupů a pracovních a hygienických návyků. Dbáme zvláště na správné úchopy.

Metody diagnostické

Mezi diagnostické metody patří metoda hodnocení. Při hodnocení postupujeme citlivě, každá pochvala dítě motivuje. Nemusíme ale pouze chválit, upozorníme co si dítě může zlepšit ale vzápětí vyzdvihneme co se mu podařilo. Dáváme pozor, aby si děti nezafixovaly nesprávné návyky, klademe důraz na správný úchop a přítlak. Společné hodnocení ve skupině učí děti trpělivosti, respektu k práci druhých a radosti z úspěchu ostatních (Ježková, 2007).

1.3.3 Pracovní a výtvarné techniky vhodné k procvičování jemné motoriky

Obě činnosti se vzájemně překrývají a doplňují, oblast učiva je poměrně široká a proto uvádím pouze některé činnosti, které jsou vhodně na rozvoj jemné motoriky. Vždy je vhodné, když dítě pracuje „s někým“ aby mělo příležitost napodobovat a osvojovat si tak celou řadu běžných činností.

Kresba

Kresba je závislá na vývojové úrovni všech funkcí k tomu potřebných – motoriky, grafomotoriky, zrakového vnímání, představivosti, paměti, myšlení a na jejich společné souhře.

Velmi záleží také na materiálu, který dítě použije. Lépe se mu kreslí na velký papír a pro správný úchop volíme trojhranné nebo silné pastelky, popřípadě můžeme použít trojhranný nástavec na tužku ke správné funkci držení. Základním všestranným kreslicím nástrojem je tužka.

Kreslit ale můžeme i voskovými pastely, ty jsou pro děti také vhodné, vidíme při kresbě výrazné rozdíly při síle tlaku na pastel. Dále používáme fixy, uhel, křídly, rudku, barevné tuše. Akvarelové pastelky kreslí stejně jako „obyčejné“, avšak vytvářejí měkčí stopu a lze je, jak název napovídá, rozmývat štětcem namočeným do vody a vytvářet efekty podobné akvarelové barvě. Kreslit můžeme ale i netradičními materiály, například klacíkem, kamínky, různými přírodninami (listy, květy) ale i jen tak prstem. Také kresba nemusí být vždy jen na papíře. Můžeme kreslit na kamínky, malé dlaždice, do písku, do sněhu, do krupice, na karton, na tabule. Při kreslení, stejně jako při jiných výtvarných činnostech se dítě uvolňuje, vyjadřuje kresbou co je tíží a tím se zbavuje napětí. Můžeme tedy říci, že výtvarná činnost má i terapeutický účinek.

„Kresbou dítě zjednodušeně dítě vyjadřuje své citové rozpoložení, smyslovou vnímavost, dosavadní poznatky o světě kolem sebe, vyjadřuje znalost funkce předmětu a svou sociální zkušenost.“ (Lisá, Kňourková, 1986).

Malování

Malování je náročnější technika a od kresby se liší použitým nástrojem. Zde používáme zpravidla štětec, kterým nanášíme barvu.

Zpočátku připomíná dětská malba spíše kresbu barvami. Dítě si nejprve vytváří barevné obrysy, později je vyplňuje barvou. U malých dětí jsou nejvíce oblíbeny barvy prstové – dítě maluje prstem, který máčí v nádobce s barvou. Kromě prstových barev, jsou u dětí oblíbené i vodové barvy, temperové barvy, větší děti mohou vyzkoušet barvy anilínové nebo latexové. Na velké plochy (zdi, stěny) můžeme malovat primalexem do kterého přidáváme tónovací barvu.

Malba rozvíjí fantazii dítěte, barevné citění a vkus. S malbou můžeme experimentovat, střídat výtvarné nástroje, materiály i podklady.

Kromě běžných štětců a štětečků můžeme využít i netradiční pomůcky jako například houbičky na nádobí, kousky molitanu, smotaný hadřík – uzel, tampón z gázy, nitě aj. Malujeme na čtvrtku, karton, překližku, sololit, zeď. Můžeme ale zvolit i méně tradiční podklady jako jsou staré květináče, sklenice od kompotu, dlaždice, ale pomalovat můžeme i starý nábytek, židle. Výtvarným zásahem je oživíme a pomůžeme jim k nabytí nové funkce, a to estetické. Malba vzbuzuje zájem a důvěru tam, kde má dítě nějaký problém – nezájem, nechut', nespokojenost s kreslením, především pro méně rozvinutou jemnou motoriku či špatný úchop tužky. Dle Uždila (2002) tvoří malování a kreslení přirozený základ dětského zobrazování světa.

Nejblíže malbě stojí práce s papírem, **vytrhávání**. Vytrháváme malé či větší kousky z barevného nebo potištěného papíru. Můžeme vytrhávat geometrické tvary, ze kterých následně vytváříme za pomoci lepidla obrázky. Lepit můžeme škrobem, bílou pastou, Herkulesem, klovatinou. Při vytrhávání procvičujeme úchopy i tlak, kterým papír trháme, posilujeme ruce. U větších dětí je oblíbená technika **otisků a průtisků** (frotáží). Nejznámější je pokus s mincí položenou pod listem slabého papíru, kdy přejížděním tužkou nad jejím reliéfem získáme jakýsi průtisk. Tímto způsobem můžeme snímat i jiné povrchy, například hrubé textilie, krajky, listy ze stromů. K otiskům lze dle Uždila (2002) využít seříznutý brambor, do něhož můžeme lehce vydlabat „razítko“ a potom tisknout hustou vodovou barvou na nejrůznější papír. Otiskovat můžeme i různé druhy přírodnin, tvary vystřižené z molitanu, ale i vlastní ruce a dotvářet je do určitých

obrazců (ptáček, motýl, obličej). Při práci s otisky musíme dbát na správnou volbu papíru, aby nebyl moc hladký a dobře sál barvu. Děti rovněž baví symetrické otisky barevné kaňky, které vznikají přeložením listu papíru podle osy. Ty mohou děti ještě dotvářet podle své fantazie. Také slabý provázek namočený v barvě a vložený do takto přeloženého papíru udělá zvláštní otisk a zajímavou stopu, když ho popotáhneme. Učíme děti vybírat určité formáty papíru na který budeme kreslit, například mašinka – dlouhý papír, drobná kresba – malý rozměr papíru, kolektivní práce – velký formát papíru. Papír může být připevněn, ale může i volně ležet na desce stolu vodorovně nebo mírně nakloněné. Je důležité, aby dítě mělo přehled a volný přístup k celé ploše papíru.

Modelování

Velice vhodné pro rozvíjení jemné motoriky je i modelování, které rovněž vyžaduje souhru celé řady schopností, jako je hmatové a zrakové vnímání, manuální zručnost a technickou představivost, paměť pro tvary aj. Při těchto činnostech se posiluje oblast ramen a rukou. Modelování spolu se spojováním a prostorovým konstruováním představuje poněkud rozdílnou, avšak neméně důležitou oblast výtvarných činností. Dítěti je potřeba ukázat, jak se modelovací hmota hnete, trhá, jak se válí váleček a kousky spojují k sobě. Nejmenší dvouleté až tříleté děti velmi rády plastelínu zpracovávají, zatím ale nedávají předmětu žádný konkrétní tvar. Velice je baví tvořit údery daně placičku, snaží se ukoulet kuličku a rýpají do ní nehtem, nebo prstíkem. K modelování používáme plastelínu, tvrdnoucí modelovací hmotu, keramickou hlínu, ale i vizovické nebo kynuté těsto – například před Vánocemi. Použít můžeme různé formičky, vykrajovátko a struhadla. Zajímavá je hra na hledání mincí. Mince ukryjeme v hroudě těsta, nebo hlíny a požádáme dítě aby je našlo. Prsty přitom odvádějí pořádnou práci. Čím bude hlína nebo těsto tužší, tím větší sílu bude dítě muset vynaložit. A dáme-li těsto předtím do lednice, bude se muset snažit ještě víc (Kirkyová, 2000).

Modelování dle Looseové (2001) podporuje následující oblasti:

- hmatově-kinestetické vnímání – stimulace plošek prstů pomocí plastelíny a jiných materiálů například těsta

- hluboká stimulace pomocí ruční manipulace, například sklepávání plastelíny
- podpora rovnováhy různými pracovními pozicemi například modelování ve stoje, na kolenou, v dřepu, vleže atd.
- jemná koordinace
- regulace svalového napětí

Jestliže má dítě nějaký problém pracovat s uvedenými výtvarnými technikami, můžeme využít k tvoření i různý přírodní materiál, který sbíráme na společné vycházce. Jsou to například listy, kaštiny, šípky, kamínky, šišky a jiné. Různorodost tohoto materiálu má velmi podnětný vliv a stimuluje vnímání dítěte. Tvoříme například zvířátka z kaštanů, šípkové náhrdelníky, koláže z listů aj.

A. Bacus (2003) ve své knize zdůrazňuje význam hmatu a poskytuje návod k jeho rozvoji. Například máme nechat dítě dotýkat se rukama kůry stromů, hrabat se rukama v hlíně, písku, jíst některá jídla rukama. Díky těmto zkušenostem může dítě samo objevovat, co znamená teplé a studené, měkké a tvrdé, hladké a drsné, pichlavé, suché nebo třeba lepkavé. S dětmi můžeme hrát i hmatové hry – na sochaře – dítě se zavázanýma očima – sochař, musí napodobit postoj žáka sochy na žákovi, který je model. Poslepu poznávat i různý materiál (samet, kožešinu, korek, dřevo, aj.). vhodné jsou i různé látkové sáčky, naplněné různým materiálem, například písek, kamínky, fazole, korálky, čočka, aj. – dítě sáhne do sáčku a podle hmatu, ruku nechá v sáčku, určí co obsahuje. Sáček může obsahovat ale i různé rozličné předměty například šroubek, krabičku od sirek, lžičku, balónek. Děti se o to víc musí snažit, protože to nejsou předměty ze stejného prostředí, ale různorodé.

Při **grafomotorických cvičeních** jde převážně o uvolnění svalových skupin paže, zápěstí a ruky. Tím by mělo docházet k vytváření správných předpokladů k nácvičku paží. Nesmíme zapomínat na správné držení těla při sezení, ani na správný úchop psacího náčiní, je vhodné kombinovat grafomotorické cvičení s rytmičnými říkadly, děti mají pohyb se zvukem rády. Na to bych chtěla navázat další činností, která nenásilně procvičuje jemnou motoriku a tou je hra.

1.3.4 Hry pro rozvoj jemné motoriky

Hra podporuje psychický vývoj dětí, formou hry usnadňujeme dítěti přípravu na život, školu a běžné věci denního života. Hra rozvíjí vnímání, myšlení, paměť, řeč a také i motoriku dítěte. Používáme ji i jako prevenci vývojových poruch učení a pomoc při jejich odstraňování. Pozorování dětí při hře má také význam diagnostický. Děti s disharmonickým vývojem osobnosti neprojevují o hru velký zájem, je třeba u nich podporovat zapojení do hry.

„Pro malé dítě, které se nevědomky připravuje pro budoucí životní situace je nejlepší formou přípravy hra. V té jsou jako ve skořápce ořechu uzavřeny všechny dosavadní zisky individuálního života, vlastní zkušenosti i postřehy, ale i to, co bylo odpozorováno jako hotová forma jednání ze života dospělých...“ (J. Uždil, 1974).

Dle Vodákové (2007) charakterizujeme hru jako činnost, která přináší uspokojení sama o sobě, je vnitřně motivující, lze ji pozorovat nejen u dětí a zvířecích mláďat, ale i u dospělých lidí a zvířat. Lze tedy usuzovat, že hra má instinktivní základ, je to vrozená a tedy biologicky účinná aktivita.

PŘEHLED HER dle Kubínkové a Křížové (1997).

Druhy her jsou různé, zpravidla se do jedné navzájem prolínají prvky dalších typů.

Funkční hry – jsou nejjednodušší formou hry dítěte bez hračky. Jedná se o pohyby rukou, nohou, mimiku. Dítě spontánně procvičuje a poznává své tělo. Nejprve jsou pohyby spontánní neuvědomělé a nekoordinované, pokud ale použijeme funkční hry, můžeme sledovat postupný vývoj na pohyby uvědomělé a ovládané.

Manipulační hry – jejich náplní je manipulace a pokusy s různými předměty a hračkami. Dítě se pomocí zraku, sluchu a hmatu učí poznávat jejich vlastnosti a jak s nimi zacházet. Zkušenosti z manipulačních her může dítě využít později i při jiných činnostech. Sledujeme, zda je manipulace s hračkami přiměřená, všímáme si preference jedné ruky pro následný rozvoj jemné motoriky dítěte.

Napodobovací hry – se začínají objevovat již koncem batolícího období, kdy dítě napodobuje pohyby a mimiku, později i zvuky (zvířat, mašinky). Využitím těchto her zdokonalujeme motorické funkce dítěte (paci paci pacičky) a rozvíjíme komunikaci. Podle napodobování dítěte, vidíme, jak vnímá okolí, jak ho dokáže zpracovat, napodobit dle vlastního. Větší děti napodobují chování dospělých a svých idolů.

Úlohové, tématické hry – jsou hry na někoho nebo na něco. Jde o hru na maminku, na obchod, na školu, na kočičku. Při úlohových hrách se uplatňuje celý soubor pohybových funkcí, jemná motorika dítěte, uplatňuje se i rozvíjení rozumové funkce a sociálních vztahů. Obohacuje se slovní zásoba dítěte ke konkrétní hře (prodavač, kadeřník,...) a kreativita. Pozorujeme jak se dítě dokáže do určité role vžít, sledujeme jeho slovní zásobu a škálu jeho nápadů.

Konstruktivní hry – najdou uplatnění od nejmenších až po dospělé. Začínají skládáním jednoduchých prvků, například kostek, navlékáním velkých tvarů na tyčku nebo provázek. Později nastupují stavebnice a skládačky. Opět od jednoduchých až po konstrukčně náročné (DUPLO, LEGO, sestavování modelů aut a letadel...). Skládat ale můžeme i z prvků které nás obklopují, například různé druhy krabic a krabiček. Při konstruktivních hrách se rozvíjí a zdokonaluje jemná i hrubá motorika, koordinace oko-ruka, vytrvalost, soustředěnost a trpělivost. Zapojeny v rozvoji jsou i rozumové a psychické funkce. Sledujeme zda dítě umí zhotovit výrobek podle vzoru, nebo zda pracuje pouze se svou představivostí a fantazií.

Pohybové a rytmicko-hudební hry – jsou hry do kterých je k vlastnímu pohybu zařazena ještě hudba, popěvky, hudební náčiní, ale i mobilní hračky jako například houpací kůň, koloběžka a trojkolka. Pomocí těchto her se procvičuje rovnováha, končetiny a svalstvo trupu. Posilují se i různé druhy úchopů. Všímací si koordinace pohybů, síly, vytrvalosti ale i rytmicko-muzikálních schopností dítěte. Pozorujeme motorickou laterální ruku (bubnování rukou do stolu). Sledujeme kázeň a sebekontrolu.

Receptivní a senzorické hry – je to například poslech pohádky, sledování maňáskového divadla, aj. Jsou vhodné pro příjem a zpracování podnětů, rozvoj smyslového vnímání a rozumových schopností. Senzorické hry učí děti rozlišovat vlastnosti věcí různými smysly, například poznávání koření – oči, nos, chuť ale i hmat.

V diagnostice používáme lateralitu oko – ucho, při těchto hrách můžeme objevit i smyslové postižení dítěte.

Didaktické hry – rozvíjejí poznávací procesy a vědomosti dětí. Využívají se k učení formou hry. Rozvíjejí psychické a pohybové funkce, pomocí didaktických her je možné cvičit i jemnou motoriku a koordinaci pohybů. Sledujeme výsledky řízeného učení dětí.

Společenské hry – jsou hry aplikované ve skupině a řídí se určitými pravidly. Je to například člověče nezlob se, dáma, šachy, stolní fotbal. Používají se především pro rozvoj ruky a psychických funkcí. Upevňují společenské chování ve skupině.

Dále jsou to různé praktické činnosti, které formou hry a zábavy podporují rozvoj jemné motoriky:

- vhazování drobných komponentů do hrdla plastové lahve
- přesypávání sypkých materiálů a přelévání tekutin
- navlékání korálů a drobných korálek
- provlékání tkaničky v předloze, zavazování kličky, vázání uzlů
- oblékání panáčků – zapínání knoflíků, zipů
- přelézání, podlézání židlí, stolků
- míčové hry – hodit na cíl, chytit, driblovat
- udržení rovnováhy na trampolíně
- skákání přes švihadlo
- skládanky typu puzzle, vkládání tvarů, manipulace s kuličky

Z hlediska rozvíjení jemné motoriky je důležité, aby se jednotlivé složky vzájemně prolínaly a doplňovaly a působily tak na celkový vývoj dítěte. Pro rozvíjení jemné motoriky jsou účinné zejména ty pohyby, které dítě chápe, chápe jejich smysl, které směřují k určité potřebě a dosažení výsledku. To vše se ale musí dít nenásilnou formou, kdy dítě své učení vnímá jako hru či zábavu.

2 PRAKTICKÁ ČÁST BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

VYUŽITÍ PRAKTICKÝCH ČINNOSTÍ PRO ROZVÍJENÍ JEMNÉ MOTORIKY U DĚTÍ S RŮZNÝMI DYSFUNKCEMI

2.1 Cíl práce a hypotézy

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit vhodnost a účinnost vybraných námětů činností a pracovních technik zaměřených na rozvoj jemné motoriky u skupiny dětí s různými dysfunkcemi.

2.1.1 Cíl práce a úkoly

Pro splnění uvedeného cíle jsem stanovila tyto úkoly:

- vytvořit program kroužku zájmových činností (dále jen kroužku), zaměřený na rozvoj jemné motoriky a sociálních vztahů dětí
- utvořit pro výzkumné šetření skupinu dětí s diagnostikovanými dysfunkcemi, které navštěvují školní družinu (dále děti cílové skupiny)
- vypracovat metodiku hodnocení úrovně jemné motoriky vhodnou pro děti cílové skupiny; hodnocení zařadit na začátek a na konec pětíměsíčního období (září 2010 – leden 2011) ve kterém jsem zařadila vlastní výzkum
- program realizovat a vyhodnotit jeho vhodnost a účinnost

2.1.2 Hypotézy

H1 - Úroveň jemné motoriky se po pětíměsíčním cíleném působení zvýší nejméně u 50% dětí cílové skupiny. Výrazné zlepšení bude u pracovních činností s modelovací hmotou, při střihání s nůžkami budou mít někteří problém.

H2 – Zaujetí dětí různými činnostmi bude působit na jejich zklidnění a zvýšení schopnosti se soustředit.

Na základě cíle práce jsem zvolila k výzkumu metodu rozhovoru a pozorování.

2.2 Metodika práce

2.2.1 Vytvoření programu kroužku, jeho realizace a hodnocení

Harmonogram výzkumu :

Příprava na výzkum : květen 2010 – září 2010

Praktická část : září 2010 – leden 2011

Zpracování šetření : leden 2011 – únor 2011

Program kroužku zařazeného do školního vzdělávacího programu školní družiny jsem připravila v období květen – září 2010. Program je připraven pro celý školní rok 2010/2011. Výzkumné šetření zařazené do praktické části bakalářské práce „ohraničené“ pretestem a posttestem jsem realizovala, s ohledem na termín odevzdání bakalářské práce, pouze v prvním pololetí. Zpracovaný program kroužku však bude využit v celé šíři a na konci školního roku vyhodnocen. Vedení školy počítá s využitím výsledků celoročního akčního výzkumu při vytvoření speciální družinové třídy, jestliže se prokáže, že cíleným působením dojde ke zvýšení jemné motoriky nejméně u poloviny dětí cílové skupiny. Pro zpracování programu kroužku jsem využila svých dosavadních zkušeností, zkušeností speciální pedagožky třídy s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami a informace uvedené v prostudované literatuře (J. Bednářová, 2005, V. Ovečková 2008, J. Bednářová, V. Šmardová 2006). Program na rozvoj jemné motoriky jsem doplnila různými dalšími aktivitami rozvíjejícími celkovou hybnost dětí. Jedná se o oromotorická cvičení, tanec, písničky, básničky, pohybová cvičení a jiné aktivity. Pro hodnocení vhodnosti zařazených činností a pracovních technik byla použita metoda pozorování dětí, jejich chování, reakce na úspěch či neúspěch. Další použitou metodou byl rozhovory s dětmi při činnostech. Výsledky jsem shrnula v kazuistikách jednotlivých dětí a tak vyhodnotila vhodnost programu kroužku.

2.2.2 Vytvoření cílové skupiny dětí pro výzkumné šetření

Rozhodla jsem se, s ohledem na možnost dlouhodobého působení na děti cílové skupiny, pracovat s dětmi, které v září 2010 začaly navštěvovat 1. třídu. Jedná se o třídu určenou pro děti se specifickými poruchami učení. Na začátku školního roku byli rodiče všech 10 dětí, navštěvujících uvedenou třídu, písemně informováni o programu kroužku a možnosti bezplatné účasti jejich dětí. Kladně odpovědělo šest rodičů, tyto děti se účastnily výzkumného šetření. Informace o výsledcích vyšetření dětí v pedagogicko-psychologických poradnách a určených diagnózách, (v příloze) jsou součástí dokumentace, která je pro pedagogy k dispozici. Musí být ovšem dodržena všechna legislativní opatření, proto jsou dále uváděna jen čísla označující jednotlivé žáky v cílové skupině (2.3.2).

2.2.3 Zpracování a vyhodnocování testových úloh zařazených do pretestu a posttestu

Pro zhodnocení účinnosti použitých činností a technik zařazených do programu kroužku na rozvoj jemné motoriky dětí cílové skupiny byl použit test zařazený dne 9. září 2010 a dne 27. ledna 2011 byl použit stejný test, jako test porovnávací. Test jsem zpracovala v přípravném období (květen – září 2010). Vytvořila jsem nestandardizovaný test zaměřený na hodnocení jemné motoriky. Vycházela jsem z testů publikovaných v literatuře pro rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky dle Bednářové, Ovečkové a Šmardové. Použila jsem i náměty z Šimonových pracovních listů a upravila pro cílovou skupinu. Test má 5 položek, u kterých jsem předpokládala viditelné rozdíly během pololetí.

Do testu jsem zařadila tyto činnosti: práce s nůžkami – stříhání

vkládání korálů do lahve

kresba, obkreslování – správný úchop tužky

práce s modelovací hmotou – hnětení, válení

práce s papírem – skládání, trhání, mačkání

Pro hodnocení jsem použila metodu strukturovaného pozorování, hodnocení jednotlivých činností je od 1 do 5, podobně jako ve vyučování.

1 zvládá výborně

2 zvládá

3 zvládá těžko

4 zvládá jen s pomocí

5 nezvládá

2.3 Charakteristika pracoviště a účastníků výzkumného šetření

2.3.1 Charakteristika pracoviště

Výzkumné šetření probíhalo ve školní družině základní školy. Škola má dvě odloučená pracoviště, výuka probíhá na obou pracovištích. Hlavní budova je v ulici Chelčického, druhá v Žerotínově ulici. Škola má 3 oddělení mateřské školy, 7 oddělení družin, 15 tříd na prvním stupni a 7 tříd na druhém stupni. Speciálních tříd pro děti s poruchami učení je 5, vždy po jedné od ročníku. Škola má kapacitu 1150 žáků, v současné době ji navštěvuje 466 dětí a na výuce se podílí 36 učitelů a 7 vychovatelek školní družiny. K dispozici jsou dvě tělocvičny, jídelna, počítačové učebny, speciální učebny vybavené interaktivními tabulemi, laboratoř chemie a fyziky, keramickou dílnu, dvě hřiště s umělým povrchem a velkou terasu pro odpolední odpočinek dětí. V době volna a o přestávkách mohou děti využívat prostory se stolním tenisem. V hlavní budově Chelčického jsou 1.-9. třídy. Vedle běžných tříd se všeobecným zaměřením, jsou na prvním stupni i specializované mikrotřídy, ve kterých je věnována nadstandardní komplexní péče žákům s vývojovými poruchami učení. Třídy pravidelně navštěvuje psycholožka z pedagogicko psychologické poradny. Ve škole je dětem i rodičům k dispozici výchovný poradce a metodik prevence sociálně-patologických jevů. Každému žáku je věnována individuální péče tak, aby se prohlubovaly veškeré možnosti a vlohy jednotlivců. Škola postupuje podle vzdělávacího programu Základní škola, Školní vzdělávací program Cesty. Základní škola a Mateřská škola Chelčického je efektivní základní škola, která dává učení smysl, neboť učí pro život. Nabízí kvalitní vzdělávání v příjemném prostředí.

Již od první třídy se žáci učí anglický jazyk, na druhém stupni pak mají možnost volitelně studovat druhý cizí jazyk. Na druhém stupni se dětem mimo jiné nabízí volitelné předměty jako je mediální výchova, informatika, různorodé semináře apod.

Samozřejmou součástí školy je školní družina, jejíž provoz je zajištěn od 6:30 a po skončení vyučování do 17:30hod. Družina má 7 oddělení s průměrným počtem 30 žáků. Kromě běžné družinové činnosti dále každý týden probíhají tzv. rekreační středy, kdy děti navštěvují filmová a divadelní představení či absolvují půldenní výlety a exkurze. Jednou měsíčně se pořádá narozeninová párty, kdy slaví vždy ten, kdo má v ten měsíc narozeniny. Školní družina připravuje tradičně Den dětí, vítání prvňáčků, vánoční a velikonoční jarmark a řadu dalších akcí, na kterých se děti podílejí svými výrobky. Školní družina nabízí i volnočasové aktivity ve formě různých kroužků, které vedou vychovatelky školní družiny, učitelky a externí lektoři. Kroužky jsou nabízeny i dětem, které nenavštěvují školní družinu.

Škola má také svůj florbalový tým „Chef“, který funguje pod vedením p. učitele.

Na odloučeném pracovišti Žerotínova je umístěna Mateřská škola a třídy prvního stupně (1. – 5.). Po ukončení 5. ročníku přecházejí žáci automaticky do budovy v Chelčického ulici.

2.3.2 Charakteristika cílové skupiny dětí

Do výběrové skupiny pro vlastní výzkum byly zařazeny děti, které začaly navštěvovat ve školním roce 2010/2011 první třídu. Jedná se o homogenní skupinu, složenou z 6 dětí – chlapců, ve věku 7 – 8 let. Kroužek byl nabídnutý všem 10 žákům ze speciální třídy. Zájem o účast v něm potvrdili rodiče těchto šesti žáků. Chlapci navštěvují speciální třídu pro děti se specifickými poruchami učení. V průběhu prvního pololetí tohoto školního roku jsem s dětmi zavedla pravidelné a systematické rozvíjení a procvičování jemné motoriky.

Rodiče dětí ze speciálních tříd dostali ve školním notýsku nabídku k navštěvování speciálního kroužku 2x týdně po dobu 2 hodin.

V tabulce jsou uvedeny stručné charakteristiky 6 dětí – chlapců se kterými jsem prováděla výzkum. V charakteristikách jsou uvedeny základní informace týkající se věku dítěte, diagnózy, která souvisí s možným odlišným nebo pozvolnějším vývojem jejich kresby či grafomotorických dovedností. Dalším údajem jsou informace o

schopnostech dítěte, cílené převážně na dosavadní úroveň každého dítěte v oblasti jemné motoriky a grafomotoriky. Chlapci budou mít místo jmen k identifikaci přiřazena čísla 1 – 6. Základní informace o jednotlivých dětech jsem získala ze zpráv z pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogického centra a odborné lékařky.

Tabulka č.1 Charakteristika dětí cílové skupiny

Dítě	Věk při zahájení výzkumného šetření	Diagnóza dětí
Chlapec č.1	8 let	Větší potíže ve výukové oblasti, zejména ČJ
Chlapec č. 2	7 let	Vrozená hypotyreóza bez strumy Nedostatek fyziologického vývoje NS
Chlapec č. 3	7 let	Výrazně nerovnoměrné nadání Slabý rozvoj grafomotoriky a sociálních dovedností
Chlapec č. 4	7 let	Patrná nezralost Dyslalie – silná
Chlapec č. 5	7 let	Hyperkinetická porucha s poruchami aktivity a pozornosti – ADHD
Chlapec č.6	7 let	Motorické záchvaty – epilepsie Syndrom ADHD

2.4 Výsledky a jejich hodnocení

2.4.1 Výsledky testování dětí

Škála hodnocení vychází ze stejného uspořádání jako hodnocení školních vědomostí.

1 zvládá výborně

2 zvládá

3 zvládá těžko

4 zvládá jen s pomocí

5 nezvládá

Pro přehledné porovnání výsledků jsou vždy obě tabulky hodnocení testů jdoucí po sobě. Čtenář tak má možnost přehledného srovnání rozvoje v dané činnosti.

Činnosti z testů pro rozvoj jemné motoriky

Papír

Děti velice rády pracují s papírem. Je to vděčný materiál, který má při pracovních činnostech mnoho možností využití. V testu jsem se zaměřila na jednoduché činnosti práce s papírem.

Přeložení papíru – děti dostaly arch papíru formátu A4 a jejich úkolem bylo přeložit papír na polovinu.

Mačkání papíru – děti zkoušely zmačkat papír do tvaru koule jednou rukou. Použily na to papírový ubrousek, který musely nejdříve rozložit na stůl.

Trhání proužků – z barevných kreslicích papírů děti trhaly různě široké proužky. Bylo předvedeno správné uchopení papíru při této činnosti.

Skládání harmoniky – pro děti byla tato činnost zajímavá, ale složitá. Použili jsme k tomu dva odlišně barevné proužky papíru, které jsem dětem slepila k sobě v úhlu 90°(L). Úkolem dětí bylo překládat proužky papíru střídavě přes sebe.

Papírová čepice – tato činnost se dětem líbila, ale byla velmi náročná. Děti skládaly podle názorné ukázky práce. Pracovalo se velmi pomalu, aby všichni měli dostatek času k provedení jednotlivých fází skládání.

Tabulka č. 2 Porovnání činností s papírem, září 2010 – leden 2011

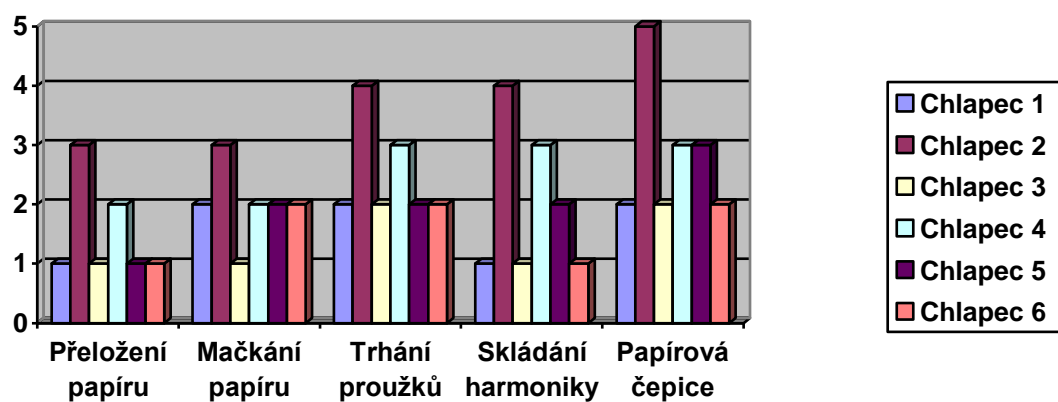
	Přeložení papíru		Mačkání papíru		Trhání papíru		Skládání harmoniky		Papírová čepice	
	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L
Chlapec 1	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Chlapec 2	3	2	3	3	4	3	4	3	5	3
Chlapec 3	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1
Chlapec 4	2	2	2	1	3	2	3	2	3	3
Chlapec 5	1	1	2	1	2	2	2	2	3	2
Chlapec 6	1	1	2	1	2	2	1	1	2	2

Hodnocení je prováděno známkováním jako ve škole.

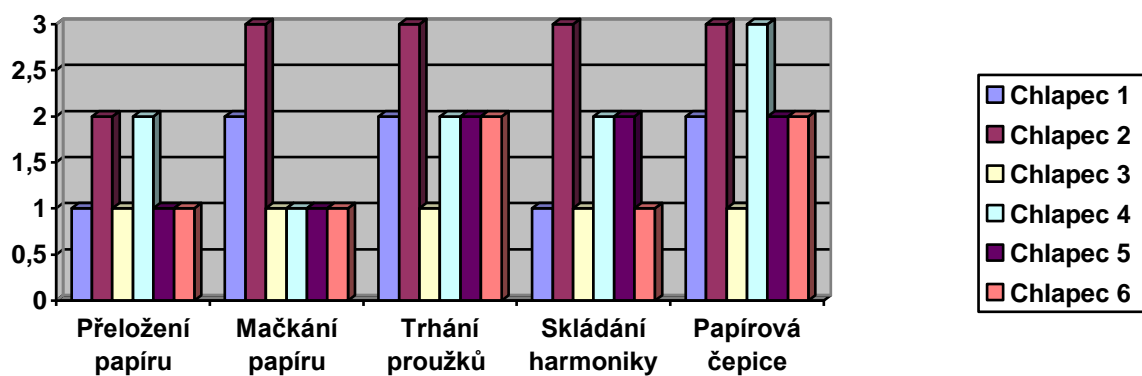
Z – září 2010

L – leden 2011

Graf k tabulce č. 2 Porovnání činnosti s papírem, září 2010

Graf k tabulce č. 2.a Porovnání činnosti s papírem, leden 2011

Testů pro rozvoj jemné motoriky je velice mnoho. Děti pracovaly podle nestandardizovaného testu. Test byl vytvořen pro ověření úrovně jemné motoriky. Předmětem zkoumání bylo zjistit schopnost práce s nůžkami, jemnou motoriku za pomoci korálků a kostek, grafomotoriku při kresbě a obkreslování, procvičování úchopů při práci s keramickou hlinou.

Nůžky

Děti dostaly nůžky, každý seděl sám u stolečku z důvodu bezpečnosti a aby měly více místa na práci. Byly náležitě poučeny o vhodném zacházení s pracovní pomůckou a o správném úchopu.

Stříhání rovně – děti dostaly papír formátu A5 a měly stříhat libovolně široké proužky papíru. Úkolem bylo udržet stejnou šířku a rovinnou stříhu.

Vystřížení předkresleného kruhu – děti dostaly na papíru formátu A5 předkreslený kruh o průměru 10cm. Jejich úkolem bylo vystříhnout jej podle předkreslené čáry.

Vystřížení předkreslených tvarů – na papíru formátu A4 měly děti předkreslené hranaté geometrické tvary, opět bylo úkolem co nejpřesněji vystřížení.

Vystřížení geometrických tvarů bez předkreslení – děti dostaly papír formátu A4 a jejich úkolem bylo vystříhnout geometrické tvary, které ale nebyly předkresleny. Tvary děti měly po té pojmenovat.

Úchop – hodnotil se správný úchop nůžek a vytrvalost úchopu při stříhání.

Tabulka č. 3 Porovnání práce s nůžkami, září 2010 – leden 2011

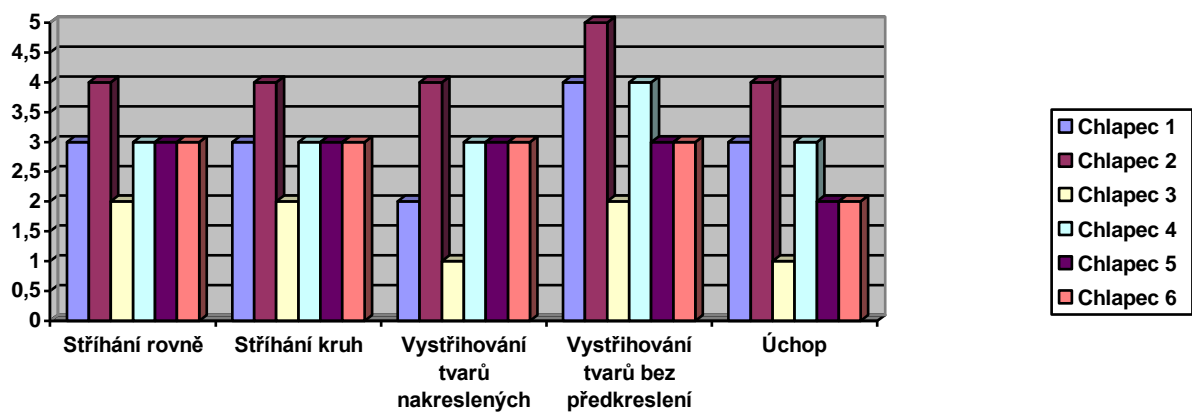
	Stříhání rovně		Stříhání kruh		Vystřihování předkreslených tvarů		Vystřihování tvarů bez předkreslení		Úchop nůžek	
	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L
Chlapec 1	3	2	3	3	2	2	4	3	3	2
Chlapec 2	4	3	4	4	4	3	5	4	4	3
Chlapec 3	2	1	2	2	1	1	2	2	1	1
Chlapec 4	3	2	3	3	3	2	4	3	3	3
Chlapec 5	3	2	3	2	3	2	3	3	2	1
Chlapec 6	3	2	3	3	3	2	3	3	2	2

Hodnocení je prováděno známkováním jako ve škole.

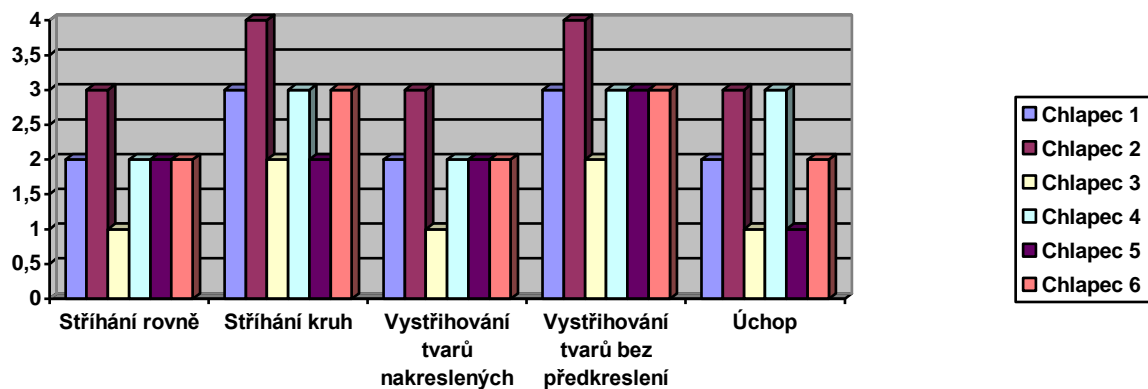
Z – září 2010

L – leden 2011

Graf k tabulce č. 3 Porovnání práce s nůžkami, září 2010

Graf k tabulce č. 3.a Porovnání práce s nůžkami, leden 2011

Korálky

Děti byly řádně poučeny o tom, jak korále navlékat a jak držet drát, aby nedošlo k úrazu.

Navlékání na drát – děti opět sedí samostatně v lavicích, dostaly pletací drát, na jedné straně opatřený korkovým válečkem, to z důvodu aby korále nepropadaly. Každé dítě má na stolku mističku s dřevěnými korálky o průměru 2cm. V časovém limitu navlékají dřevěné korále na drát, hodnotí se množství navlečených korálů.

Navlékání na nit – děti sedí u stolečku, některé na zemi. Opět mají každý svou misku s korálky o průměru 2cm a chemlonový provázek na jednom konci opatřený napevno zavázaným korálkem a druhý je spečený nad ohněm, aby se provázek netřepil. Je možné též používat tkaničku do bot. V časovém limitu navlékají korále na provázek. Hodnotí se počet navlečených korálů.

Házení korálků do PET lahve – děti sedí různě, každý se svou mističkou korálků, někdo u stolu, někdo na zemi. K dispozici mají korálky o průměru 2cm a PET láhev se širším hrdlem (od mléka). Hodnotí se počet korálků, sledujeme zručnost, způsob úchopu. To vše v časovém limitu.

Opakování barev – děti sedí u stolečku, každý má mističku s korálky o průměru 2cm a drát na navlékání. V mističce je 5 různých barev korálků. Děti si samy zvolily pořadí barev korálků navlečených na drát a jejich úkolem bylo toto barevné pořadí opakovat. Opět byl dán časový limit.

Při činnosti navlékání korálků si děti procvičují nejen jemnou motoriku ale i laterální oko-ruka. Činnosti, které se jeví jako obyčejné, lehké mohou být pro některé děti těžkým úkolem. Činnosti s korály děti velice zajímaly.

Věž z kostek byla výzvou pro malé stavitele. Používali jsme dřevěné kostky o hraně 5cm. Pro děti to byl přiměřeně těžký úkol. Zde nebyl dán časový limit, posuzovalo se to, která věž je postavena z více kostek. Úkolem bylo zjistit koordinaci, úchopy a trpělivost dítěte. Některé dítě reagovalo nepřiměřeně na to, když věž spadla (chlapec č. 4) jiný se slovy „nevadí postavím novou“ (chlapec č. 3).

Tabulka č. 4 Porovnání činností s korálky, září 2010 – leden 2011

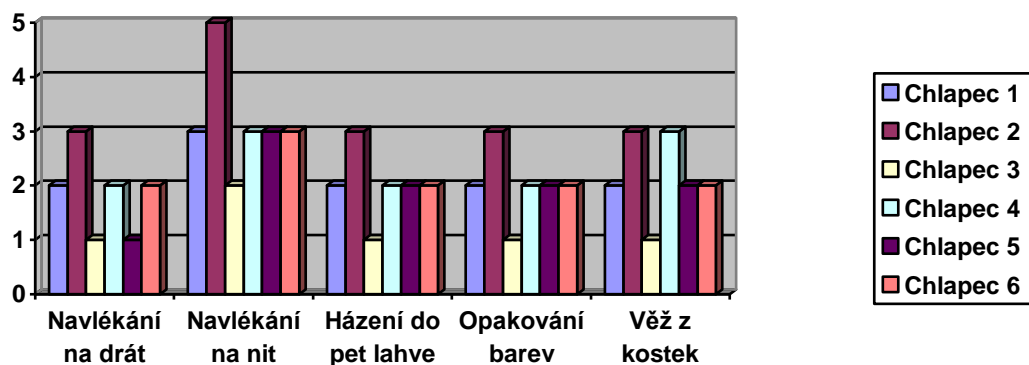
	Navlékání na drát		Navlékání na nit		Házení do PET lahve		Opakování barev		Věž z kostek	
	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L
Chlapec 1	2	2	3	3	2	1	2	2	2	2
Chlapec 2	3	2	5	4	3	2	3	3	3	3
Chlapec 3	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1
Chlapec 4	2	2	3	3	2	2	2	2	3	3
Chlapec 5	1	1	3	2	2	1	2	2	2	2
Chlapec 6	2	2	3	2	2	1	2	1	2	2

Hodnocení je prováděno známkováním jako ve škole.

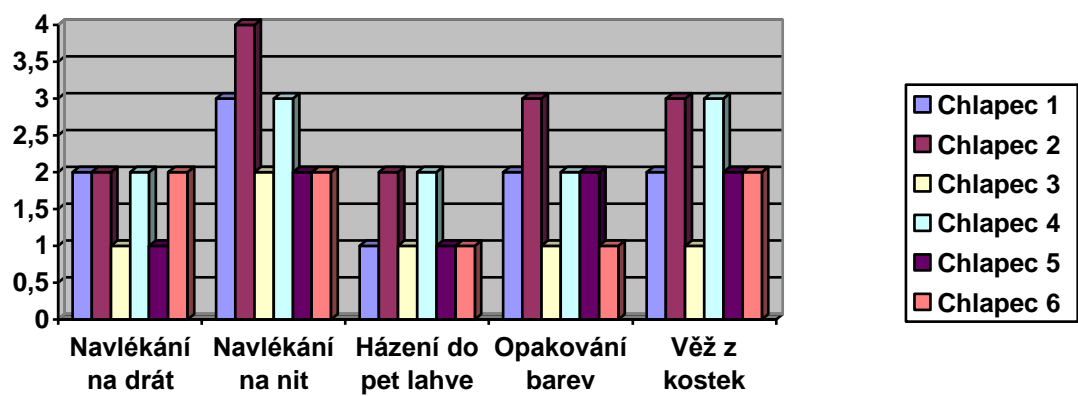
Z – září 2010

L – leden 2011

Graf k tabulce č. 4 Porovnání činností s korálky, září 2010

Graf k tabulce č. 4.a Porovnání činností s korálky, leden 2011

Kresba a obkreslování

Pro nácvik jemné motoriky a grafomotoriky dostaly děti vždy stránku z písanky, kde řádek vždy obsahoval předlohu, za kterou měly opakovat tahy tužkou. Pro kresbu spirály dostaly čistý list papíru A4, přeložený v půli. Ve vrchní části byl nakreslený vzor, spodní část byla určena k jejich tvorbě. Kresba postavy byla dle vlastního výběru na papír formátu A4 nebo A5. děti volily menší rozměr papíru.

Rovné čáry – děti sedí v lavicích, každý dostal linkovaný papír z písanky, linka 2cm, a obyčejnou tužku č. 1, její tuha je měkká, dětem se s ní dobře kreslí. Na začátku řádku mají předkreslený sklon čáry, tu mají opakovat. Linka je vysoká 2 cm.

Obloučky – děti sedí v lavici, dostaly linkovaný papír z písanky a tužku č. 1. Na řádku mají předkreslený tvar písmene psací m, ale více kopečků bez ukončení. Jejich úkolem je tento tvar nakreslit na volný řádek.

Spirála – děti dostaly čistý list papíru formátu A4, který byl přeložen v půli. Vrchní část obsahovala vzor kreslené spirály, spodní část byla určena k vlastní tvorbě.

Vodorovné čáry – děti dostaly čistý list papíru, měly za úkol nakreslit dlouhé vodorovné čáry.

Všechny kreslené tvary jsem nejdříve dětem předvedla nakreslené názorně na tabuli. Kdo chtěl, mohl si tahy na tabuli také vyzkoušet. Využily toho všechny děti.

Při kresbě postavy se děti volily samy velikost papíru mezi formátem A4 nebo A5, zvolily ten menší. V lednu, ani přes několikrát kreslené tvary postavíček chlapec č. 6 neupustil od svých „hlavonožců“. Pod vedením při kresbě na tabuli, kdy si nejdříve řekneme co kde je (hlava, ucho, ruka, ...) nakreslí figuru dobře. Při samostatné práci ale stále kreslí hlavonožce.

Tabulka č. 5 Porovnání kresby a obkreslování, září 2010 – leden 2011

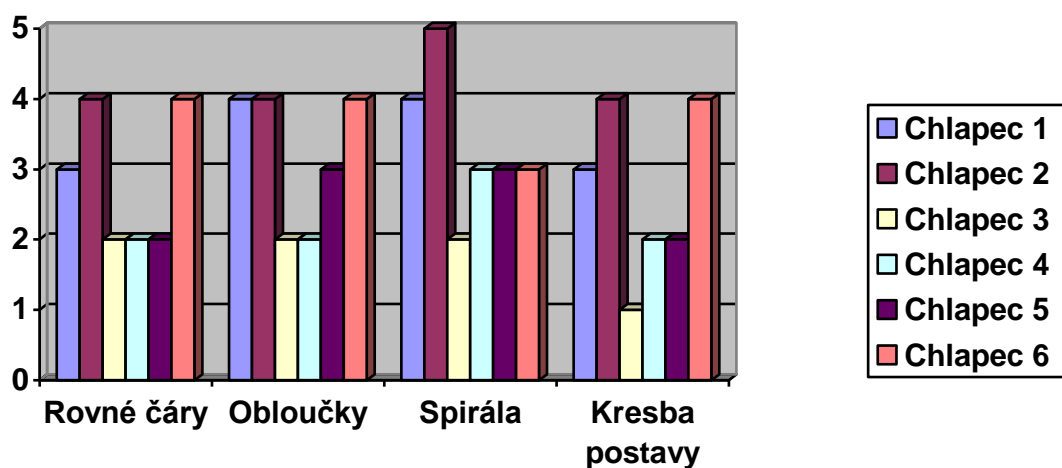
	Rovné čáry		Obloučky		Spirály		Vodorovné čáry		Kresba postavy	
	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L
Chlapec 1	3	3	4	3	4	3	4	3	3	2
Chlapec 2	4	3	4	4	5	4	4	4	4	3
Chlapec 3	2	1	2	1	2	1	2	1	1	1
Chlapec 4	2	1	2	1	3	2	3	2	2	1
Chlapec 5	2	2	3	2	3	2	3	2	2	2
Chlapec 6	4	3	4	3	3	3	4	3	4	4

Hodnocení je prováděno známkování jako známkování ve škole.

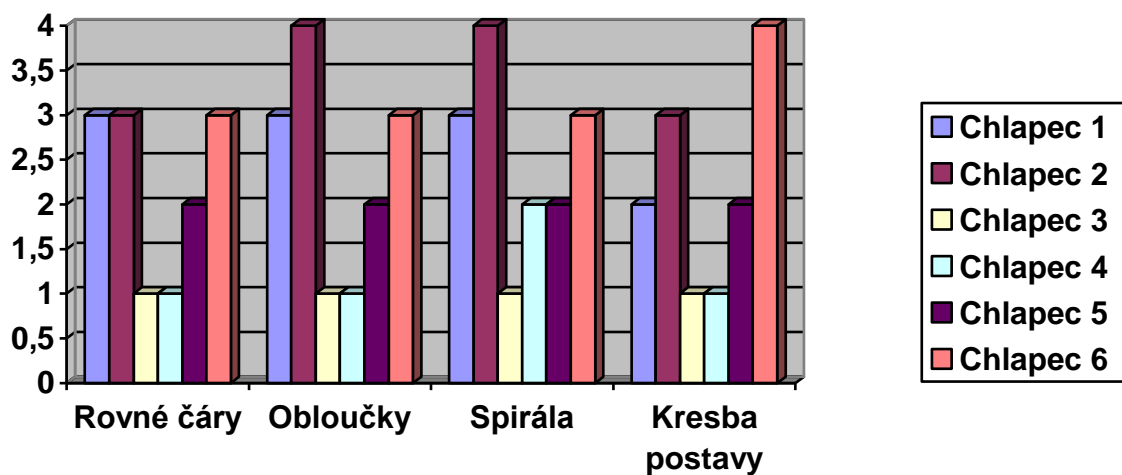
Z – září 2010

L – leden 2011

Graf k tabulce č. 5 Porovnání kresby a obkreslování, září 2010

Graf k tabulce č. 5.a Porovnání kresby a obkreslování, leden 2011

Plastelína

Při vytváření různých tvarů z plastelíny jsme se zaměřili na procvičování různých druhů úchopů.

Koule – dlaňový úchop

Kulička – prstový úchop – špetka

Váleček – dlaňový úchop s jemným tlakem

Placka – dlaňový úchop se silným tlakem

Rytí – jemný tlak do materiálu jiným nástrojem

Děti činnosti s plastelínou velice baví, rádi vytvářejí různé tvary, figurky, postavičky zvířat. Pro sledování jemné motoriky jsem zvolila několik základních tvarů na kterých si děti mohly vyzkoušet různé druhy úchopů. Činnost nebyla časově omezena, každý měl prostor pro tvorbu.

Velká koule – děti dostaly hroudu plastelíny a jejich úkolem bylo z ní vyválet v dlaních kouli. Činnost je bavila, i když někoho pěkně potrápila. Hrouda byla ve velikosti ping-pongového míčku.

Malá kulička – děti dostaly každý dva kousky plastelíny o velikosti hrášku. Měly se pokusit současně v levé i pravé ruce za pomoci špetkového a pozvolna štipkového úchopu mezi palcem a ukazovákem vymodelovat kuličku. Činnost to byla velice náročná, někdo (chlapec č. 2) to zpočátku nesvedl.

Váleček – děti měly dlaní jedné nebo obou rukou vyválet váleček z hroudy velké jako tenisový míček. Zvláštní bylo jak si někdo poradil s tvarem plastelíny. Někdo z hroudy dlaní mačkal placku a tu se následně pokusil vyválet. Někdo byl šikovnější a pomocí dlaňového úchytu vytvořil z hroudy jakousi „okurku“ a tu pak válel.

Placka a následné rytí – z hroudy plastelíny děti vytvořily tlakem dlaně placku, podle síly přitlaku ji měl někdo slabou a někdo silnou. Děti dostaly špejli a měly za úkol rýt různé čáry a tečky do placky, ale jemně, taky aby ji neproryly až na podložku. Tento na pohled jednoduchý úkol dětem zabral hodně času. Děti se snažily aby špejlí nepronikly na podložku, ale ne každému se to povedlo. Činnost dětí velmi bavila, nebylo třeba opakované motivace. Všechny úkony, které prováděly s plastelínou nejdříve zhlédly a viděly pracovní postup.

Tabulka č. 6 Porovnání práce s plastelínou, září 2010 – leden 2011

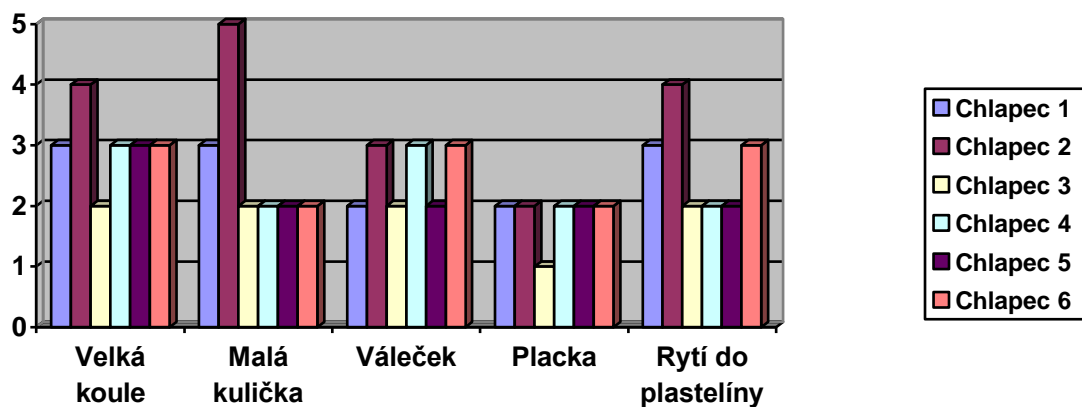
	Velká koule		Malá kulička		Váleček		Placka		Rytí do plastelíny	
	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L	Z	L
Chlapec 1	3	2	3	2	2	2	2	2	3	2
Chlapec 2	4	3	5	3	3	2	2	2	4	3
Chlapec 3	2	1	2	1	2	1	1	1	2	1
Chlapec 4	3	2	2	2	3	2	2	2	2	1
Chlapec 5	3	2	2	1	2	1	2	1	2	1
Chlapec 6	3	2	2	2	3	2	2	2	3	2

Hodnocení je prováděno známkováním jako ve škole.

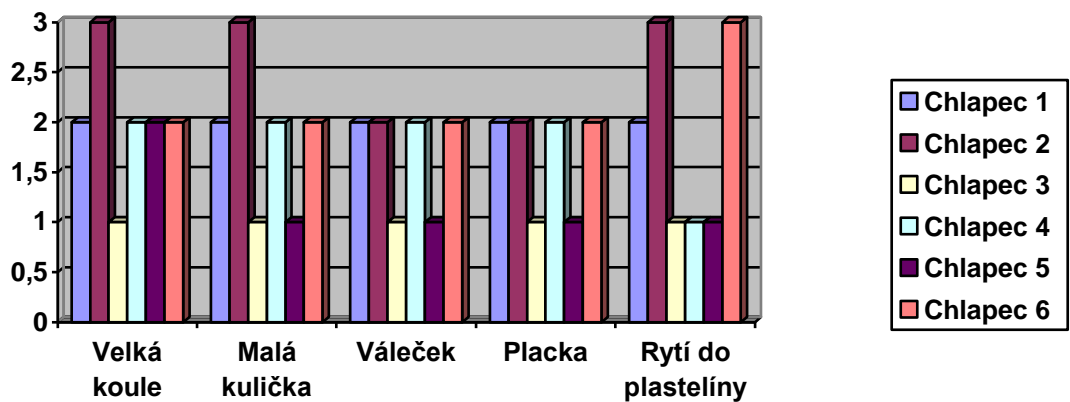
Z – září 2010

L – leden 2011

Graf k tabulce č. 6 Porovnání práce s plastelínou, září 2010

Graf k tabulce č. 6.a Porovnání práce s plastelínou, leden 2011

2.4.2 Program kroužku a příklady zpracovaných námětů

Všechna setkání v kroužku jsou doplňována činnostmi podle pracovních listů pro rozvoj jemné motoriky a jinými drobnými aktivitami, zpěvem, pohybem, chvilkami odpočinkových her dětí a vyprávěním. Přihlížím k momentálnímu stavu dítěte a pracovní činnost je případně upravena tak, aby mu vyhovovala.

Program kroužku

Září

- 7.9. seznamovací hry s míčem, básnička na uvítání
- 9.9. malujeme klubíčka, básnička loučení (v příloze)
- 14.9. test úvodní, střídání činností a her
- 16.9. test úvodní, střídání činností a her
- 21.9. test úvodní, velké kruhy a oblouky na tabuli
- 23.9. kreslíme jak prší, svislé krátké a dlouhé čáry, louže – oválné klubíčko
- 28.9. volno – prázdniny
- 30.9. jak teče voda, vodové barvy, vlnovky různých odstínů, do suchého výkresu dokreslíme
ryby

Říjen

- 5.10. řadíme jeden druh ovoce podle velikosti, vytrháváme kousky papíru a lepíme do předkresleného tvaru jablíčka
- 7.10. skládáme harmoniku, červík do jablíčka, básnička o červíkovi
- 12.10. otisky listů s temperovými barvami, stavíme věž z kostek
- 14.10. mačkáme krepový papír a děláme z něj jablíčka, pohybové cvičení
- 19.10. skládáme duhu z PET víček, hledáme stejné barvy
- 21.10. navlékáme korále na drát, dodržujeme pořadí barev, hra „Čáp ztratil čepičku“
- 26.10. cvičení prstíků s básničkou, modelujeme z plastelíny kuličku, váleček, placku
- 28.10. volno – prázdniny

Listopad

- 2.11. prstovými barvami malujeme strom na čtvrtku A3, básnička s pohybem

4.11. prokresluje listy voskovkami a vystřihujeme je, cvičení podle zvířátek (v příloze)

9.11. vystřižené listy lepíme na strom, z barevných papírů vytrháváme tvary ovoce, tanec

11.11. strom plný ovoce – kresba, krájíme jablíčko – ochutnávka, básnička s pohybem

16.11. navlékáme korále na tkaničku, učíme se uzel, kličku, stavíme kostky

18.11. do předkresleného tvaru šneka kreslíme spirálu – ulitu, děláme zvířátka z kaštanů

23.11. modelujeme různé tvary ovoce, skládáme čepici z novin

25.11. podle předlohy malujeme temperovými barvami ježka, slabým štětcem bodlinky

30.11. básnička o ježkovi, cvičení podle zvířátek

Prosinec

2.12. podle šablony obkreslíme tvar čertova těla, vystřihneme a dotvoříme oči, jazyk

7.12. pravolevá orientace – dotkni se levou rukou pravého ucha, vánoční písničky

9.12. překládání papíru – přáníčka, jmenovky, kreslíme zvonek, podkovu, protahujeme a

vážeme mašličku

14.12. stavíme z kostek věž, most, hrad, ryjeme párátkem do placky z plastelíny tvary vloček

16.12. barevné počítání s PET víčky, kreslíme vločky na tmavý papír, vánoční písničky

21.12. stříháme proužky papíru a slepujeme z nich řetěz, ovocný ježek – napichujeme sušené

ovoce na špejle a zapichujeme do jablka

23.12. volno – prázdniny

28.12. volno – prázdniny

30.12. volno – prázdniny

Leden

4.1. kreslíme geometrické tvary, vystřihujeme je a nalepujeme z nich panáka, zpíváme

6.1. do předkresleného obličejce doplňujeme detaily-oči, uši, nos, ústa, cvičení podle zvířátek

- 11.1. kreslíme kruhy – sněhulák, básnička o sněhulákovi
- 13.1. motáme vlnu na klubíčko, rozvazujeme uzle na provaze, skládáme a vystřihujeme
vložku z papíru
- 18.1. otisky do plastelíny – palec, knoflík, klíč, víčko fixy, modelujeme
- 20.1. kontrolní test 1, střídání činností a her
- 25.1. kontrolní test 1, střídání činností a her
- 27.1. kontrolní test 1, střídání činností a her

Únor

- 1.2. kreslíme prstem v krupici (v plechu na pečení), cvičíme se zvířátky
- 3.2. mačkáme koule z novinového papíru, házíme na cíl, kouli nalepíme na papír a domalujeme temperovými barvami nohy a oči (pavouk)
- 8.1. pantomima – hádej kdo jsem, řemesla, básničky s pohybem
- 10.1. skládání kytičky z PET víček, barevná řada bílá – černá, slalomový běh mezi víčky
- 15.1. vystřihujeme obrázky zvířat z časopisu – koláž moje ZOO, napodobujeme zvuky zvířat
- 17.1. foukáme do koule z papíru – závody, rozfoukáme brčkem kapku tuše, dokreslíme podle
fantazie co nám připomíná
- 22.1. nastříháme proužky papíru a protahujeme je šablonou (prostírání), básnička s pohybem
- 24.1. hra s míčem – vyhod' tleskni, vkládání korálek do PET lahve, cvičíme se zvířátky

Březen

- 1.3. vodovými barvami namalujeme velké žluté kolo, (děrovačkou udělám po obvodě otvory), modelujeme sluníčko, koule – placka, válečky
- 3.3. otvory provlékáme kousky vlny na pletení, vážeme na uzle, vytváříme paprsky sluníčka
- 8.3. skládáme vlaštovku z papíru, čí doletí nejdál, cvičíme se zvířátky

10.3. nakreslíme kočku z kruhů, barevná klubíčka, ořežeme si pastelky a seřadíme podle

velikosti, básnička o kočkách

15.3. volno – prázdniny

17.3. volno – prázdniny

22.3. nastříháme silné brčko na pití a části navlékáme na slabý provázek, dotkni se částí těla

kamaráda, rameno-rameno, loket-loket

24.3. housenka z punčochy, papírové koule, za každou zavázat, nalepit oči, básnička s pohybem

29.3. otisk ruky od barvy – hlava kohouta, domalujeme tělo, stavíme kostky, hra s balonem

31.3. modelujeme, válíme dlouhé válečky, pleteme vánočku, housku, modelujeme koláč,

rohlík, hra okolo židlí, básnička „Pekař peče housky“

Duben

5.4. karton s otvory – provlékáme barevné provázky, házíme ping-pongovým míčkem do

plata od vajec, nosíme míček na polévkové lžici

7.4. básnička na procvičení prstů, zdobíme vyfouknuté vejce malováním, polepováním

12.4. kuře z vlny – provlékáme vlnu papírovým kruhem-bambule- dolepíme oči a zobák

14.4. obkreslíme,nebo nakreslíme tvar vejce, vybarvíme voskovkami, přetřeme tuší, pleteme

pomlázku

19.4.na vejce vyškrabujeme hřebíkem různé kytičky, klubíčka, puntíky, velikonoční říkanky

21.3. volno – prázdniny

26.4. chuťové poznávání – mix sušeného ovoce a ořechů (pozor na alergie!),namaluj co ti

nejvíce chutnalo

28.4. procvičení prstů s básničkou, navlékáme korálky na nitku, cvičíme se zvířátky

Květen

3.5. namalujeme a vybarvíme 3 kruhy, žlutý, oranžový, hnědý, vystříháme, po obvodě je

nastříháme, slepíme na střed a máme slunečnici, věž z kostek

5.5. pantomima – hádej co jsem (zvířátka), modelujeme zvířátka, básnička o zvířátkách

10.5. hmatové poznávání- různé předměty v látkovém sáčku, házení a chytání míče

12.5. znázorní kresbou pohyb kolotoče, houpačky, hada, mouchy, pohybová básnička

17.5. namalujeme hlavu klauna, předved' jeho vystoupení

19.5. vystříháme barevná papírová kolečka, nalepíme do vrchní části čtvrtky, dokreslíme

svislé čáry – balonky z poutě

24.5. tiskáme molitanovou houpičkou, vytváříme květ šeriku, cvičíme se zvířátky

26.5. stavíme z Lega auto, zvíře, postavičky, vyprávěj co dělají

31.5. skládáme harmoniku z papíru, tělo, ruce, nohy, dolepíme a dokreslíme obličej

Červen

2.6. květy – motýl, přiřazujeme k sobě stejné barvy, přišijeme knoflík tupou jehlou na karton

7.6. modelujeme kočku, kulička, váleček, básnička o kočce, vyprávění

9.6. koláž z textilu, vystříháme různé tvary (dům, váza s květy), hra „Slepá bába“

14.6. skládáme čepici z novin, lodičku z papíru, závody ve skoku po jedné noze

16.6. kontrolní test 2, střídání činností a her

21.6. kontrolní test 2, střídání činností a her

23.6. karneval na rozloučenou, tanec

Příklady zpracovaných námětů

Uvádím zde několik ukázek rozpracovaných námětů pro práci s dětmi, vhodných k rozvoji jemné motoriky. Dětem vždy nejprve ukážeme hotový výrobek, poté

předvedeme pracovní postup a následně je slovně motivovala a povzbuzovala k činnosti. V případě potřeby jsem dětem pomohla.

Téma práce : OTISKY LISTŮ

Věk : od 6 let

Cíl : upevňování způsobu správného uchopení štětce, sezení při práci, přítlaky na podložku

Pomůcky : čtvrtka A3 – A4, temperové barvy, kelímek, štětec, různé druhy listů

Postup : Temperovou barvu vymáčkneme do kelímku a nepatrně zředíme vodou tak, aby vznikla řídká, ale ne vodnatá hmota. Listy si vybíráme podle své fantazie. Každý list natřeme ze spodní strany (ta kde je více vidět žilkování listů) různou barvou, nebo jejím odstínem a pevně otiskneme na čtvrtku. Dlaní list přimáčkneme, dáváme pozor, aby se otisk nerozmazal. Barvy používáme jakékoliv odstíny, necháme na dítěti jeho volbu. List můžeme natřít zároveň několika barvami.

Závěr : Na konci činnosti své výtvary hodnotíme, někdo má listí barevné, někdo tmavé, ponuré. Vidíme zde jak děti vnímají podzim. Někdo přirozeně, těší ho teplé barvy podzimu, někdo naopak negativně – výkres je tmavý a ponurý.

Tato činnost je nenáročná, rozvíjí se při ní správné úchopy, estetické ladění ale i práce v kolektivu, když si děti vybírají listy ze společné krabice.

Časový plán : dle zručnosti dětí 1 – 2 výukové hodiny.

Téma práce : KOPRETINA Z BAREVNÉHO PAPÍRU – stříhání

Věk : od 7 let

Cíl : správný způsob úchopu nůžek, stříhání proužku papíru, rozvoj jemné motoriky ruky a prstů

Pomůcky : čtvrtka A5, barevné papíry, nůžky, lepidlo

Postup: Rozdáme čtvrtky a barevné papíry jsou uprostřed stolu, každí dítě si volí barvu. Při práci s nůžkami dohlédneme na bezpečnost při činnosti, levákům zapůjčíme nůžky pro leváky. Děti vystříhají různě dlouhé a široké proužky z barevných papírů, ty poté přiloží na čtvrtku, sestaví si kopretinu a proužky začnou přilepovat.

Závěr : Na konci činnosti zhodnotíme, pochválíme a vyzdvihneme klady ale i nedostatky pracovní činnosti. Zhodnotíme umístění v prostoru, čistotu práce, přesnost stříhání.

Při této činnosti si děti zdokonalovaly úchopy nůžek, papíru ale i souhru očí a rukou.

Téma práce : KOČKA – modelování

Věk : od 6 let

Cíl : rozvoj jemné motoriky, procvičování různých druhů úchopů, prostorová orientace

Pomůcky : plastelína, popřípadě jiná modelovací hmota (keramická hlína, těsto), modelovací podložka

Postup : Děti sedí v lavicích a na modelovací podložce zpracovávají plastelínu. Každé dítě dostane dostatečné množství plastelíny. Nejprve vyválíme váleček, ten jemným tlakem ohneme do tvaru obráceného písmena U, tím vytvoříme tělíčko kočky. Z nejmenšího kousku plastelíny ukoulíme v dlaních kuličku – hlava kočky. V místech, kde má uši provedeme dva štipkové úchopy (štípneme do plastelíny) a tím vytvoříme uši. Pod uši ukoulíme očička, budeme se snažit, aby děti koulely každé očičko v jedné ruce mezi palcem a ukazovákem. Za pomoci jednoho prstu vyválíme z malého množství dva slabé válečky – fousky. Dáme opět malou kuličku – čumáček, kterou lehkým tlakem přimáčkeme. Přisadíme hlavu na tělo a jako poslední vyválíme váleček na ocásek.

Závěr : Modelování s plastelínou, těstem nebo keramickou hlínou využíváme k procvičování souhry obou rukou (mačkání, koulení), dlaně a prstů (mačkání, plácání) a jednotlivých prstů (štipky). Tvořivá činnost děti baví, hotové výrobky si vystavíme, děti chválíme.

Téma práce : KRESBA – GRAFOMOTORIKA

Věk : od 7 let

Cíl : rozvoj jemné motoriky, rozvoj grafomotoriky, nácvik správného úchopu psacího náčiní

Pomůcky : čtvrtka A4, barevné pastelky

Postup : Dětem rozdáme čtvrtky, sedíme u stolečků, na stolech jsou pastelky v dózách. Do prostoru čtvrtky děti nakreslí libovolné zvířátko, postavičku nebo věc. Dokreslíme k obrázku cestu – dvě vodorovné čáry. U cesty leží klubička – kreslíme malé drobné spirálky. Ale co to? Začne pršet, provádíme krátké svislé čáry, napodobující déšť. Aby se naše kresba mohla schovat, nakreslíme přes ní oblouk – most. Slovním doprovodem motivujeme děti ke kresbě.

Závěr : Při této kresbě jsme použili metodu vyprávění, kresby a procvičování grafomotoriky. Procvičili jsme si uvolňovací cviky, oblouk vrchní, svislé i vodorovné čáry, klubička.

Téma práce : DRAMATICKÁ VÝCHOVA s rozvojem motoriky prstů

Věk : od 6 let

Cíl : rozvoj jemné motoriky ruky a prstů, poznávání svého těla, rozumová výchova

Pomůcky : nejsou potřeba, postačí nám vlastní ruce a deska lavice

Postup : Při recitování básničky bubnují děti prstíky, pokud možno v rytmu citace, o desku lavice, jako kdyby hrály na klavír.

„Dešťové kapičky
dostaly nožičky,
běžely po plechu
dělaly neplechu.“

Závěr : Děti mají velice rády říkanky, které jsou doplněny pohybem. Rozvíjí se tím nejen jejich pohybové ale i dramatické nadání. Upevňují si paměť.

Techniky k rozvoji jemné motoriky, zařazené do programu kroužku

Kresba

- volné čarání
- krouživý pohyb – klubíčka
- svislé čáry – krátké, dlouhé
- vodorovné čáry – krátké, dlouhé
- horní oblouk
- dolní oblouk

Kreslíme na papír, karton, balící papír, tabuli ale můžeme i do sněhu, písku nebo na táč s krupicí.

Malba

- prstové barvy – malování přímo prsty
- malování štětcem
- zapouštění barev do mokrého podkladu
- roztírání barvy – houbičkou, hřebenem
- otisky dlaní
- otisky různých tvarů – kolečko mrkve, knoflík, brambory
- tuš rozfoukávána brčkem
- mokré nitky mezi čtvrtkami
- barvy na sklo

Malujeme na čtvrtky, kartony, kamínky, květináče, sklenice, aj.

Modelování

- kuličky, mističky, válečky, placičky
- postavičky, zvířátka
- vykrajování formičkou
- trhání

Modelujeme z plastelíny, keramické hlíny, vizovického těsta, tvrdnoucí hmoty FIMO.

Koláže

- trhané barevné papírky
- mačkané kousky krepového papíru
- vystřihované koláže z časopisů
- textilní koláže
- koláže z různých přírodnin

koláže lepíme podle druhu materiálu na různé podložky (čtvrťka, karton, sololit) různými druhy lepidel (lepící pasta, Herkules, klovatina, tuhé lepidlo KOREX, popřípadě tavná lepící pistole).

Vystřihování

- rovné stříhání
- vystřihování geometrických tvarů
- stříhání papíru, textilu, tapety

dále můžeme vyrábět ze slámy, sena, pediku, proutí , můžeme šít, vyšívát, plést, háčkovat, vytvářet z drátků, korálků, recyklovatelného materiálu, různých přírodnin, atd.

činností a materiálů je nespočetná řada. Záleží pouze na nás, jaký materiál a postup si vybereme aby byl pro děti zajímavý, ale aby splňoval i kritéria možností každého jednotlivého dítěte. Má-li být motivace dítěte k spolupráci účinná, musí odpovídat jeho vývojové úrovni, jeho schopnostem a jeho soustavě zkušeností.

2.4.3 Kazuistiky dětí

KAZUISTIKA 1

- chlapec č. 1
- věk : 8 let
- narozen 10/2002 velmi slabá grafomotorika i jemná motorika
- závěr : rozumové schopnosti v pásmu podprůměru

Je to milý chlapec, snaží se vyhovět, navazuje dobrý kontakt, ke konci práce už výrazně méně soustředěný, ale schopný se mnou pracovat po celou dobu. Na doporučení z PPP opakuje 1. ročník v mikro třídě pro děti se speciální poruchou učení. Rozumové schopnosti dítěte se pohybují v pásmu podprůměru, jsou patrné menší vyjadřovací schopnosti a pomalé psychomotorické tempo. Početní představivost je srovnatelná s nižším průměrem populace, logické uvažování v perforační oblasti se pohybuje v horní části průměru. Analýzu a syntézu slova neudělá chlapec vůbec, postřehne první písmeno, ale dále už se neorientuje. Psaní písmena si nepamatuje, písmo je neurovnané. Jemná motorika a grafomotorika je na velmi nízké úrovni, kresba obsahově velmi chudá. Vedoucí ruka je pravá, levou nezapojuje vůbec, nebo málo po upozornění. Patrné křečovité a nesprávné držení psacího náčiní. Zvýšenou pozornost je třeba věnovat jemné motorice a grafomotorice ; dohlížet na správný úchop. Čte pouze písmena a některé otevřené slabiky.

Chlapec v přímém kontaktu adekvátně pracuje a je velmi rád za pochvalu. Potřebuje malý kolektiv dětí ve třídě, individuální přístup ze strany vyučujícího. Je bez výraznějších výchovných obtíží.

Zvýšenou pozornost je třeba věnovat při všech formách činností. Řeč je dobrá, chlapec je velmi zvědavý, klade časté dotazy. V kolektivu dětí je oblíbený.

Při výchovně vzdělávacích činnostech je potřeba se zaměřit na sociální dovednosti, pracovní a volné schopnosti, opakování učiva. V porovnávacím testu bylo u chlapce zjištěno částečné zlepšení některých činností. Zlepšení je patrné při práci s papírem, práce s nůžkami a kresba mu však dělá potíže.

KAZUISTIKA 2

- chlapec č. 2
- věk : 7 let
- narozen 1/2003
- závěr : vrozená hypotyreóza (nerovnoměrný psychomotorický vývoj, dyslalie, rozumové schopnosti v pásmu mírného podprůměru)

Kontakt navazuje ochotně, spontálně, trochu se předvádí, rád na sebe upoutává pozornost dospělého. Při činnostech spolupracuje, má lehké problémy s udržením pozornosti, ale pokud jej úkol nezaujme, není schopný se soustředit a úkol řešit.

Psychomotoricky je velmi neklidný, výrazná dyslalie.

Rozumové schopnosti jsou celkově v pásmu mírného podprůměru (IQ 82), s nejlepším výkonem verbálních schopností (SAS 95), velmi dobré porozumění, řeč s poruchou artikulace. Na logopedii chodili pouze krátce, protože to matka nestíhala.

Nejhorší výkony podává v oblasti krátkodobé paměti (výkon je podprůměrný, SAS 78), při těchto úlohách je nejhorší spolupráce a pozornost.

Grafomotorické obtíže a problémy s jemnou motorikou vlivem malého věku, úroveň grafomotorických schopností je podprůměrná.

Vedoucí ruka je levá, psací náčiní drží mezi palcem a ukazovákem bez opory dlaně.

Kresba lidské postavy odpovídá kresbě 4letého dítěte, grafomotoricky podprůměrný výkon, po obsahové stránce na úrovni.

Chlapec je druhým rokem v pěstounské péči (od 1.2.2008), do té doby v Dětském domově Stochov. Žije s maminkou a 2 nevlastními sestrami (A 1997 a B 2006), rodiče se před půl rokem rozvedli. S otcem se pravidelně vídá, vztahy dobré.

Adaptace na rodinu a sestry proběhla bez obtíží. Má rád pohyb (běh, kolo). Ve školce měl asistentku.

V kolektivu není moc oblíbený, z důvodu malého věku a hlubokého hlasu je ostatními opovrhován.

Chlapce je nutné motivovat a vést ke spolupráci, nástup do ZŠ byl doporučen s osobní asistentkou. V souvislosti s řečovou vadou je vhodná logopedická péče.

Je potřeba všestranného rozvoje. S občasnou pomocí bylo u chlapce nepatrné zlepšení jemné motoriky. Chlapci vyhovovala práce s plastelínou, ostatní činnosti se jevily jako náročné.

KAZUISTIKA 3

- chlapec č. 3
- věk : 7 let
- narozen 12/2003

- závěr : výrazně nerovnoměrný rozvoj rozumových schopností, slabý rozvoj grafomotorických a sociálních dovedností

Chlapec je klidný, mírný, v počátečním kontaktu mírně tenzní, po navázání vztahu komunikuje a velmi pěkně spolupracuje. Oční kontakt udrží, ale nevyhledává, stejně jako komunikaci. Na rozdíl od jiných dětí není zvědavý, je spíše uzavřený. K činnostem má dostatečnou motivaci, má rád různorodou činnost. V individuálním kontaktu je intenzita a zaměřenost pozornosti bez nápadností. Má velmi vyspělý pracovní styl.

V rozvoji jemné motoriky přetrvává neobratnost. Lateralita je souhlasná, vyhraněná ruka je pravá. Rozvoj grafomotorického projevu mírně zaostává, kresba je obratově i formálně svým projevem pod věkovou úroveň (úroveň 4. – 5. roku) chronologického věku. K práci s tužkou nemotivován, odmítá ji, čárá, kreslení ho nebaví.

Rozvoj jednotlivých úrovní rozumových schopností je výrazně nerovnoměrný. Průměrných výsledků dosahuje v úlohách náročných na rozvoj verbálních schopností a v paměťových zkouškách. Ve zkouškách vyžadujících analyticko syntetické a logické operace a kvantitativní myšlení reaguje v písmu vysokého nadprůměru. Preferuje konstruktivní hru, má rád kostky, auta, zvířata. Nemá rád, když mu děti zasahují do hry, je dráždivý, začne je napadat. Nemá rád větší kolektiv dětí.

Řeč je velmi dobrá, mluví v souvislých větách, dokáže vyprávět, má bohatý slovník, dobře si pamatuje.

Sociální oblast je problémová. Střídá se agrese s pláčem a lítostí. Přetrvává výrazný rozdíl mezi úrovní sociálního chování, emocionálních projevů a mentální kapacitou dítěte.

Přestože je nadání chlapce výrazně nerovnoměrné, aktuálně v rozpětí pásma průměru až vysokého nadprůměru je potřeba posilovat sociální dovednosti a rozvoj grafomotoriky.

V kolektivu dětí je průměrně oblíbený, děti nevyhledává. Motivace k pracovním činnostem stačí přiměřená, o to vyšší musí být když se jedná o činnost grafomotorickou. Preferuje malbu štětcem, nebo prstovými barvami. Po ukončení testů je vidět, že chlapec je velmi šikovný. Veškeré pracovní činnosti zvládal velmi dobře, nic mu nedělalo problém.

KAZUISTIKA 4

- chlapec č. 4
- věk : 7 let
- narozen 2/2003
- závěr : silné dyslalie, rozumová nezralost, slabá komunikace

Chlapec měl odklad školní docházky ze zdravotních důvodů. Svými projevy je na úrovni mladšího dítěte, převážně v oblasti komunikační. Artikulace je velmi špatná – trpí silnou dyslálií, logopedii nenavštěvují. Vada řeči místy až nesrozumitelnost, slabší slovní zásoba a jednoduché vyjadřování. Sluchové vnímání vážne.

Grafomotorika je slušná, napodobování geometrických obrazců dobré, napodobení psacího písma velmi dobré. Kresba pána neodpovídá věku. Je ochoten ale pracovat jen chvíli, poté je neklidný a rušivý. Je patrná nezralost rozumových schopností. V neutrální oblasti však nadání odpovídá lehkému nadprůměru – je zde však nutné neustále dítě motivovat a přimět ho k dotazení věci do konce. Je patrné špatné držení tužky (křečovitě držení mezi ukazovákem a rozhraním vnitřní strany dlaně a palce).

Pochvala ho stimuluje, zákazy nemá rád. Slabší všeobecná informovanost. U chlapce jsou patrné prudké změny nálad s prvky agrese a odmítavého až nepřátelského chování. Jeho chování je těžko ovladatelné, aniž by byl vyvolán bouřlivý efekt. Když není tak, jak on chce, začne neustále opakovat slova „ach jo, ach jo...“, to v té lepší verzi. Ta druhá, kdy reaguje už velmi ostře, je podmíněna slovním, nebo osobním kontaktem jiného dítěte. Jeho reakce je slovy nepopsatelný zvuk – vřískot. Ten časem přejde do trvalého pláče.

Mezi dětmi je méně oblíbený z důvodu častého výkyvu svých nálad.

Chlapec je svými schopnostmi na úrovni běžného školního dítěte, ale v oblasti komunikační tomu však výsledky zdaleka neodpovídají, přesto splňuje kritéria pro zařazení do ZŠ. Byla mu doporučena docházka do mikro třídy pro děti s poruchami učení a chování. Je potřeba navštěvovat logopedii, provádět oromotorická cvičení, posilovat slovní zásobu.

Také z hlediska grafomotoriky dohlížet na správné držení psacího náčiní. Jestliže je chlapec věnována individuální péče, stačí jen i neustálý slovní kontakt, velmi dobře se zapojí do všech činností. V jeho testu bylo vidět zlepšení. Zlepšila se úroveň kresby a obkreslování, při práci s nůžkami mu dělalo problém vystříhování geometrických tvarů bez předkreslení.

KAZUISTIKA 5

- chlapec č. 5
- věk : 7 let
- narozen 2/2003
- závěr : hyperkinetická porucha s poruchami aktivity a pozornosti – ADHD

Chlapec je milý, vstřícný a snaživý. Moc rád mluví, mluví ale překotně, skáče do řeči. Výslovnost je průměrná, mluví vysokým tónem. Jedná velmi impulzivně, zdá se že rychleji jedná než o věci přemýšlí.

Chlapec je neobyčejně aktivní, převládá nedostatečná vytrvalost v činnostech vyjadřující poznávací schopnosti. Má tendenci přebíhat od jedné nedokončené činnosti ke druhé. Jeho aktivita jde špatně klidnit.

Oční kontakt je omezený, neustále třepe očima po okolí.

K činnostem musí být motivován, zájem je velmi krátký, nerad se přizpůsobuje, neustále odmlouvá, hádá se.

Rozvoj grafomotorických projevů je mírně zaostalý, kreslí zbrkle, stručně, bez rozvržení. Tužku drží mezi palcem, ukazovákem, prostředníkem a prsteníkem.

Rozumové schopnosti jsou na úrovni, snaží se, hodně se ptá, paměť je ale krátkodobá. Po nějakém čase otázku opakuje. Necítí se dobře ve velkém kolektivu, spíše vyhledává společnost starších dětí nebo dospělých. Je velmi fixovaný na matku, neustále se ptá, kdy přijde.

Preferuje konstruktivní hry – stavebnice, zkoušel skládat puzzle, ale neměl dostatek trpělivosti.

Má problémy s pravolevou orientací a oslovováním dospělých.

Četba je pomalá s výrazným předčítáním. Čtenému textu nerozumí. Matematické funkce zvládá velmi dobře. Grafomotorika je slabá, písmo je roztřesené, nejisté.

Je potřeba u chlapce neustále podporovat motivaci k práci, dohlížet na dokončení činností. Rád komunikuje, snaží se o pomalé a srozumitelné vyprávění.

V kolektivu je chlapec oblíbený, při sportovních soutěžích je nevýrazný. Rád se zapojuje do společenských her klidnějšího rázu. Chlapcovo zlepšení po ukončení testů je postačující k jeho možnostem. Vyhovuje mu práce s korálky a plastelínou, kresba mu nejde, nebaví ho. Práce s nůžkami je pro něj také náročná.

KAZUISTIKA 6

- chlapec č. 6
- věk : 7 let
- narozen 1/2003
- závěr : motorické záchvaty – epilepsie, syndrom ADHD

Milý, vstřícný chlapec. Bez problému navazuje kontakty, někdy až moc. Rád na sebe upoutává pozornost. Při činnostech se snaží spolupracovat, ale má krátkou dobu zájmu. Činnost většinou odmítá dokončit, lehko se urazí a nekomunikuje. Potřebuje časté chválení, to jej motivuje.

U chlapce byl realizován odklad školní docházky ze zdravotních důvodů. Chlapec trpí epileptickými záchvaty, vlivem neurologického onemocnění se u něj projevuje parciální oslabení.

Aktuální výkon v nonverbální zkoušce rozumových schopností odpovídá pásmu průměru, ve verbálních testech selhává, přičemž ve spontánním řečovém projevu má bohatý slovník.

Slovní zásoba je dobrá, bohatá, vyjadřování srozumitelné. Slabá logopedická vada ve výslovnosti Ř. Dominantní ruka je pravá, ale oko levé. Zrakové rozlišování je nezralé a vertikální symetrie. Při grafomotorických testech je vidět špatné držení pracovního náčiní, postavení prstů je příliš vysoko, velký sklon těla. Chlapec má problémy s vedením čáry, napodobováním předkreslených tvarů, nezvládá kreslit postavu, kreslí

hlavonožce. Má rád konstruktivní stavebnice, převážně staví domy, celkem zručně pracuje s plastelínou a keramickou hlinou.

Chování chlapce je bezproblémové, na doporučení PPP byl zařazen do 1. speciální třídy pro děti s poruchami učení. V kolektivu je velmi oblíbený, kamarádský, bezkonfliktní.

Je potřeba s chlapcem procvičovat grafomotoriku, při ní dohlížet na vhodný sklon těla a kontrolovat držení psacího náčiní. Také je potřeba rozvíjet kresbu chlapce vhodným způsobem opravovat a chválit. Chlapec se nepatrně zlepšil, má větší zájem o grafomotorické činnosti. Hlavonožce kreslí stále. Má rád různé činnosti s papírem typu mačkání, překládání, skládání.

2.5 Souhrn, hodnocení hypotéz

Činnosti pro rozvoj jemné motoriky jsem rozdělila na práci s nůžkami, hodnotila se kvalita práce s nůžkami, jejich správný úchop, představivost dětí při práci bez šablony. Vrhování korálků do plastové lahve, kdy si děti procvičovaly laterální oko – ruka, stejně jako u navlékání na drát nebo na provázek, kde si navíc opakovaly barevné rozlišování. Při stavbě věže z kostek si procvičily nejen jemnou motoriku ale i trpělivost a soustředění. Rozvoji grafomotoriky jsme se věnovali v testu nácvičku písma a kresby postavy. Poslední test, kdy jsme pracovali s plastelínou, sloužil k upevnění si návyku správného úchopu. Procvičili jsme různé druhy úchopů materiálů a tlaků na podložku. V neposlední řadě při všech činnostech docházelo k upevňování správných hygienických návyků, jak z oblasti duševní hygieny, osobní tak i sebeobslužných činností, jako je převlékání se, úklid hraček, úklid po různých činnostech.

Všechny tyto činnosti a jiné jim výukově podobné jsme procvičovali po dobu 5 měsíců vždy 2x týdně. Na porovnání rozvoje jemné motoriky jsem použila ty samé činnosti jako při začátku průzkumu v září.

Hodnocení hypotéz

H1 Podstatné zlepšení jemné motoriky se projevilo. Rozdíly mezi pracemi dětí nebyly tak velké, jak bych očekávala, ale práce s dětmi se specifickými poruchami je velmi

náročná nejen pro vychovatele ale hlavně pro dítě samo. Osvojení a rozvíjení různých návyků těmto dětem trvá déle než dětem z běžných tříd. O to větší je radost, když se činnost kterou dítě vykonává povede tak, jak by měla. Nejlépe se prokázaly činnosti s plastelínou. Práce s nůžkami byla pro děti cílové skupiny náročná.

H2 Pestrá nabídka různých činností působila na děti velice kladně. Zpočátku byly neklidné a málo soustředěné, ale postupně si zvykly na pracovní režim. Začaly se soustředit na pracovní činnosti a jejich chování se také výrazně zklidnilo. Pracovaly se zájmem a těšily se na další setkání.

Při všech činnostech byl brán zřetel na momentální stav dětí, byla dodržována hygiena práce, respektovány individuální možnosti každého dítěte. Jejich schopnosti byly rozvíjeny hravou formou, činnosti byly pro děti zajímavé, různorodé. Náměty pro činnosti jsem čerpala radami a konzultacemi od speciální pedagožky, která pracuje s dětmi s poruchami učení, z odborné literatury a z vlastních zkušeností.

ZÁVĚR

Do vybrané třídy pro děti s různými dysfunkcemi dochází dětí více, pro svůj výzkum jsem si vybrala skupinu 6 dětí – chlapců. Jejich rodiče projevili o procvičování jemné motoriky a grafomotoriky zájem a děti nechávali v odpolední družině vždy když se mělo konat naše setkání. Náplň kroužku spočívá v nenásilné formě rozvíjení jemné motoriky, ke zlepšení slovní zásoby, představitivosti, soustředění, zlepšení sociálních vztahů. Nejedná se o povinný ani placený kroužek. Setkání se koná pravidelně, 2x týdně. Děti si na ně rychle zvykly a těší se. Program je různorodý, vždy v krátkých blocích, děti nemají dlouhou výdrž u jedné činnosti, lehce se unaví a jsou neklidné. Střídají se fáze výukové s relaxačními. Děti se snažím vhodně motivovat, po ukončení určité činnosti je nezapomenu vždy pochválit.

Děti mají převážně diagnostikovanou poruchu zvanou ADHD k němž se vážně řada jiných poruch jako například rozumová nezralost, slabé sociální citění, špatná paměť ale i potíže s jemnou motorikou, grafomotorikou, dyslalie a poruchy učení i chování.

Výzkumné šetření kvalitativního charakteru probíhalo od září 2010 do konce měsíce ledna 2011. Během těchto 5 měsíců jsem s dětmi pomocí speciálně pedagogických diagnostických metod procvičovala a upevňovala motorické a grafomotorické dovednosti formou různých her a zábavných činností.

Cílem bakalářské práce bylo srovnání úrovně jemné motoriky v oblastech grafomotoriky, pracovní a výtvarné výchovy, her a sebeobsluhy na začátku výzkumného šetření a na jeho konci (září 2010 – leden 2011). Prokázat, zda soustavné procvičování a upevňování správných návyků má pozitivní vliv na rozvoj jemné motoriky. Tento cíl byl splněn. U dětí ze zkoumané skupiny se podařilo zlepšit motorické a grafomotorické funkce a prokázala se i zvýšená schopnost se soustředit. Jelikož se jedná o děti s náročnější formou vzdělávání je zde předpoklad možnosti dalšího rozvoje.

Uvedené výsledky porovnání změn v rozvoji jemné motoriky jsou platné pouze pro zkoumaný vzorek šesti dětí. Přínos práce však spatřuji především v možnostech

používání celé škály metod určených k rozvoji jemné motoriky a v tom, že v této práci díky mému povolání mohu nadále pokračovat.

Seznam použitých informačních zdrojů

BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 1 do 3 let*. Praha : Portál, 2003.
ISBN 978-80-7367-564-6.

BEDNÁŘOVÁ, J. *Zrakové vnímání*. 1. vydání. Praha : DYS-CENTRUM 2005.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Rozvoj grafomotoriky*. 1. vydání. Brno :
Computer Press, a. s., 2006. ISBN 80-251-0977-1.

HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha : Budka, 1993. ISBN 80-90-1549-0-5.

JEŽKOVÁ, M. *Rozvíjení jemné motoriky u dětí mladšího školního věku a u dětí se
specifickými poruchami učení*. UK Pedf Praha 2007. Diplomová práce.

KIRKYOVÁ, A. *Nešikovné dítě*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-424-9.

LESNÝ, I., ŠPITZ, J. *Neurologie a psychiatrie pro speciální pedagogy*. Praha : SPN,
1980. ISBN 80-04-229-0.

LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Praha : Portál, 2007.
ISBN 978-80-7367-244-7.

LISÁ, L., KŇOURKOVÁ, M. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Praha : Avicenum, 1986.
ISBN 80-7178-816-3.

LOOSEOVÁ, A. *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. Praha : Portál 2001.
ISBN 80-7178-816-3.

MATĚJČEK, Z. *Dyslexie*. Praha : SPN 1988. 0-72-24/1.

MATĚJČEK, Z. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vydání. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha : Galén, 1994.

MLČOCHOVÁ, M. *Dokreslování, uvolňovací cviky pro psaní*. Praha : Portál 2010. ISBN 978-80-7367-737-4.

MUNDEN, A., ARCELUS, J. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. 1. vydání. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-625.

OPATŘILOVÁ, D. *Pedagogická intervence v ranném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. Brno : Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1997. ISBN 80-210-3242-1.

OVEČKOVÁ, V. *Grafomotorická cvičení*. Brno : Computer Press, a. s., 2008. ISBN 978-80-251-1763-7.

PILAŘOVÁ, M. *Šimonovy pracovní listy 14. Grafomotorická cvičení s říkánkami*. Praha : Portál 2009. ISBN 978-80-7367-518-9.

PILAŘOVÁ, M. *Šimonovy pracovní listy 5. Grafomotorická cvičení*. Praha : Portál 2010. ISBN 978-80-7367-738-1.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vydání. Praha : Portál, 1995. ISBN : 80-7178-029-4.

PŘINOSILOVÁ, D. *Vybrané okruhy speciálně pedagogické diagnostiky a využití v praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1595-0.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. Brno : Paido, 2007.
ISBN 978-80-7315-157-7.

SELIKOWITZ, M. *Dyslexie a jiné poruchy učení*. Grada Publishing, 2000.
ISBN 80-7169-773-7

SERFONTEIN, G. *Potíže dětí s učením a chováním*. Praha : Portál, 1999.
ISBN 80-7178-315-3.

SMOLÍKOVÁ, K., SMOLÍK, J. *Šimonovy pracovní listy 11. Grafomotorická cvičení*.
Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-793-0.

SVOBODOVÁ, J. *Předškolní příprava dítěte s postižením hybnosti*. Brno :
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1997. ISBN 80-210-1495-4.

SVOBODOVÁ, J. *Metodika rozvoje grafomotoriky a počátečního psaní*. Praha : PPP
ČR, 1998.

TROJAN, S., DRUGA, R., PFEIFER, J., VOTAVA, J. *Fyziologie a léčebná
rehabilitace motoriky člověka*. Praha : Septima, 1997. ISBN 80-7169-257-3.

UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta. Výtvarný projev a psychický život dítěte*.
Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, J., ŠAŠÍNKOVÁ, E. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Praha : SPN,
1980.

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie*. Praha : Parta, 2003. ISBN 80-7320-039-2.

VODÁKOVÁ, J. *Speciální pracovní výchova a ergoterapie*. Univerzita Karlova v Praze, 2007. ISBN 978-80-7290-322-1.

VYMAZALOVÁ, V. *Poruchy pozornosti: vymezení pojmů a základní projevy*.

Dostupný z WWW:

<http://www.vasedeti.cz/skolka/poruchy-uceni/poruchy-pozornosti-vymezeni-pojmu-a-zakladni-projevy/>

ZELINKOVÁ, O. *Cvičení pro dyslektiky*. Albatros, 1994. ISBN 80-902065-2-2.

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-544-x.

Přílohy

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta - katedra školní a sociální pedagogiky

http://www.pedf.cuni.cz/~www_kped/index.html

Tel: ++420 2 21 900 189, Fax: ++420 2 21 900 188

PŘIHLÁŠKA K TÉMATU ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

STUDENT	
Typ studia:	Bakalářské kombinované studium
Obor studia:	Vychovatelství
Příjmení, jméno, titul:	VALENTOVA' MARIE
Adresa bydliště:	JESENIOVA 1063/31 PRAHA 3 - ŽIŽKOV, 130 00
Kontaktní e-mail:	Majkavalentova@seznam.cz
Kontaktní telefon:	723 22 66 77, 222 59 09 27

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE	
Téma bakalářské práce v českém jazyce:	Užití praktických činností pro rozvoj jemné motoriky dětí s různými dysfunkcemi.
Téma bakalářské práce v anglickém jazyce:	Use of practical activities to develop fine motor dysfunction of children with different.

	V Praze dne 30.03.2010
Podpis studenta:	Marie Valentová

VEDOUCÍ ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Příjmení, jméno, titul:	VODÁKOVÁ' JITKA doc. Ing. CSc.
Kontaktní e-mail:	Jitka.Vodakova@Pedf.Cuni.cz
Kontaktní telefon:	221 900 133
Podpis vedoucího:	Jitka Vodaková

Příloha I Příhláška k tématu závěrečné práce

Příloha II **Cvičení se zvířátky** – procvičování všech partií těla

Čáp – chůze, ruce klapají před tělem

Had – plazení po břiše

Kačenka – kolébavá chůze v dřepu

Kočka – lezeme po kolenou, kočičí hřbet

Koník – ruce v bok, cval stranou

Medvěd – klátivá chůze, ruce nad hlavou

Opice – chůze, prsty u nohou pokrčeny

Pes – lezeme po čtyřech, kolena ve vzduchu

Rak – lezeme pozpátku, zády k zemi

Slon – chůze, ruce představují chobot

Vrabc – poskoky snožmo, ruce na ramenou

Žába – skoky jako žába, výskok ze dřepu, ruce nad hlavou

Loučení

Dobrý den, dobrý den,
to byl ale krásný den.

Dobrý den, dobrý den,
nashledanou za týden.

Kočka

Kocour, kočka, kočička,
velký, menší, maličká.

Ta čtvrtá je na hraní,
do postýlky na spaní.

Červík

Červe, červe, červíčku,
neubližuj jablíčku.

Jablíčko by plakalo,
ze stromu by padalo.

Říkaneky

Přivítání

Dobrý den, dobrý den,
dneska máme krásný den.

Dobrý den, dobrý den,
dneska zlobit nebudem.

Básnička s pohybem

Děšť

Ťap, ťap, ťapy ťap,
ťape voda na okap.

Vezmu deštník, klobouk, boty,
budu ťapat taky tak. (děti bubnují
prstíky o desku stolu)

Mýdlo

Mydlím, mydlím, mydlím,
u lidí si bydlím.

Je tu se mnou sestřička,
jmenuje se vodička.

Mydlím ruce, nožičky,
voňavý jsou celičký. (děti napodobují
pohyb při mytí rukou)

Prstíky

Všechny moje prsty,
schovaly se v hrsti.

Spočítám je hned,
jedna, dva, tři, čtyři, pět. (děti zatnou
pěst a při počítání prsty ukazují)

Příloha IV. Fotografie

Praktické činnosti

Modelování

Střihání papíru

Práce s papírem

Práce s PET víčky